

**БЪЛГАРСКО УЧАСТИЕ В КАТОЛИЧЕСКИ МИСИИ
ИЗ УНГАРИЯ И ТРАНСИЛВАНИЯ
ПРЕЗ XVII - XVIII В.**

*Документи от архива
на Светата конгрегация
за разпространение на вярата –
Ватикана
1637 – 1716 г.*

Съставител проф. д.и.н. Ищван Дьорд ГоТ

Научна редакция и археографско оформление н.с. д-р Пенка Пейковска

Превод от унгарски език ст.н.с. д-р Марта Бур

София, 2008

Академично издателство „Проф. Марин Дринов”

© Ищван Дьорд Тот, съставител, 2008

© Пенка Иванова Пейковска, научна редакция и археографско оформление, 2008

© Марта Бур-Марковска, превод от унгарски език, 2008

© Константин Атанасов Жеков, художник на корицата, 2008

© Академично издателство „Проф. Марин Дринов”, 2008

ISBN 978-954-322-187-5

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор (<i>Чл.кор. проф. д.и.н. Георги Марков</i>)	19
Българи мисионери в Унгария и Трансилвания през XVII и в началото на XVIII в. Една непозната глава от българо-унгарските връзки. (<i>Ищван Дьорд Тот</i>)	3
Археографски увод (<i>Пенка Пейковска</i>)	49
№ 1	
31 октомври 1637 г., Виена. – Фулгенцио да Йези, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи	55
№ 2	
20 март 1638 г., Сараево. – Паоло Папич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи	57
№ 3	
[1638 г.], Микхаза. - Доклад на Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, до Св. конгрегация относно учредяването на францисканска кустодия в Трансилвания	60
№ 4	
23 март 1639 г., Микхаза. – Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация	64
№ 5	
19 април 1639 г., Чикшомьо. – Миклош Шомяи, монах францисканец обсервант, до Стефан Солинат, префект на мисия	67
№ 6	
[Б.д., б.м.]. – Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, префект на трансилванската мисия, до префекта на Св. Конгрегация	71
№ 7	
18 ноември 1641 г., Крашовар. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи	72
№ 8	
12 юни 1642 г., Крашовар. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи	74
№ 9	
18 декември 1642 г., Карпенета. – Фулгенцио да Йези, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи	76
№ 10	
22 декември 1642 г., Чипровци. – Петър Богдан Бакшев, софийски архиепископ, до Св. Конгрегация	80
№ 11	
13 май 1643 г., Караншебеш. – Марко Бандини, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. Конгрегация Франческо Инголи	82
№ 12	
18 май 1643 г., Караншебеш. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. Конгрегация Франческо Инголи	87

	№ 13	
20 май 1643 г., Крашовар. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до Св. Конгрегация		90
	№ 14	
26 май 1643 г., Крашовар. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, мисионер в Крашовар и Липа, до кардинала на Св. Конгрегация Франческо Бандини		92
	№ 15	
14 юни 1643 г., Белград. – Марко Бандини, монах францисканец обсервант, до Франческо ди Матео, монах францисканец обсервант		94
	№ 16	
[Не по-късно от 10 август, 1643 г., б. м.]. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, и неговите събрата до кардиналите на Св. Конгрегация		96
	№ 17	
23 август 1643 г., Белград. – Марко Бандини, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. Конгрегация Франческо Инголи		98
	№ 18	
28 октомври 1643 г., Велика. – Джакомо Бонкарпи, монах францисканец конвентуалец, белградски епископ, до кардиналите на Св. Конгрегация		101
	№ 19	
[1643 г., б. м.]. – Станислав Филипович, свещеник в Липа, до кардиналите на Св. Конгрегация		104
	№ 20	
19 април 1644 г., Чипровци. – Марко Бандини, монах францисканец обсервант, марцианополски архиепископ, до секретаря на Св. Конгрегация Франческо Инголи		106
	№ 21	
20 април 1644 г., Караншебеш. – Джовани Десманич, префект на мисията, до секретаря на Св. Конгрегация		110
	№ 22	
1 юни 1644 г., Белград. – Джакомо Бонкарпи, белградски епископ, до кардиналите на Св. Конгрегация		113
	№ 23	
12 юни 1644 г., Чипровци. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до Св. Конгрегация		118
	№ 24	
28 юли 1644 г., Крешево. – Марко Бандини, монах францисканец обсервант, до кардинал Антонио Барберини, префект на Св. конгрегация		120
	№ 25	
22 юни 1645 г., Караншебеш. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		122
	№ 26	
24 октомври 1645 г., Караншебеш. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, префект на мисия, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		124
	№ 27	
10 декември 1645 г., Караншебеш. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		126
	№ 28	
[Не по-късно от 16 април 1646 г., б. м.]. – Джовани ди Николо, богослов от Темешвар, до кардиналите на Св. конгрегация		128

	№ 29	
12 юни 1646 г., Чикшомьо. – Казмер Дамокош, монах францисканец обсервант, и четирима негови събрата до кардиналите на Св. конгрегация		130
	№ 30	
22 юни 1646 г., Караншебеш. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, префект на мисия, до кардиналите на Св. конгрегация		132
	№ 31	
22 юни 1646 г., Караншебеш.- Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, префект на мисия, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		134
	№ 32	
5 юли 1646 г., Крашовар. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		135
	№ 33	
[Не по-късно от 2 октомври 1646 г., Рим]. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до Св. Конгрегация		138
	№ 34	
2 октомври 1646 г., Крашовар. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. Конгрегация Франческо Инголи		139
	№ 35	
[Не по-късно от 5 октомври 1646 г., б. м.]. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до Св. Конгрегация		142
	№ 36	
[Не по-късно от 16 октомври 1646 г., б. м.]. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до Св. Конгрегация		144
	№ 37	
16 октомври 1646 г., Крашовар. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		145
	№ 38	
18 ноември 1646 г., Крашовар. - Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		145
	№ 39	
[Преди 20 ноември 1646 г., б. м.]. - Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до Св. конгрегация		150
	№ 40	
17 април 1647 г., Караншебеш. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. Конгрегация Франческо Инголи		152
	№ 41	
26 април 1647 г., Микхаза. – Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		155
	№ 42	
2 юни 1647 г., Караншебеш. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		157
	№ 43	
30 юни 1647 г., Караншебеш . – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		159
	№ 44	
29 юли 1647 г., Караншебеш. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		160

	№ 45	
2 септември 1647 г., Олово. – Мариано Маравич, босненски епископ, до кардиналите на Св. конгрегация		162
	№ 46	
12 октомври 1647 г., Виена. – Норберт Янош Яскаи, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		164
	№ 47	
12 октомври 1647 г., Виена. – Норберт Янош Яскаи, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		166
	№ 48	
20 октомври 1647 г., Караншебеш. – Антонио Виа Греко, монах францисканец обсервант мисионер, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		168
	№ 49	
20 октомври 1647 г., Караншебеш. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		170
	№ 50	
19 декември 1647 г., Анкона. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		172
	№ 51	
[Около 1647 г., б. м.]. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до Св. когрегация		174
	№ 52	
[Около 1647 г., б. м.]. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до Св. конгрегация		177
	№ 53	
9 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, вицепрефект, до кардиналите на Св. конгрегация		178
	№ 54	
9 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, вицепрефект, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		180
	№ 55	
21 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		183
	№ 56	
27 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, вицепрефект, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		185
	№ 57	
[Не по-късно от 11 март 1648 г., б. м.]. – Норберт Янош Яскаи, мисионер в Трансилвания, до кардиналите на Св. конгрегация		187
	№ 58	
[1648 г., Рим]. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		188
	№ 59	
11 август 1648 г., Микхаза.- Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		190
	№ 60	
26 октомври 1648 г., Крашовар. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация, Франческо Инголи		192

	№ 61	
[1648 г., б. м.] - Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		195
	№ 62	
25 януари 1649 г., Караншебеш. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до пълномощника на Св. конгрегация Джовани Доменико Верузио		198
	№ 63	
11 юли 1649 г., Крашовар. – Антонио Шуглич да Спалато до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		201
	№ 64	
16 август 1649 г., Липа. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Франческо Инголи		203
	№ 65	
6 септември 1649 г., Липа. – Католиците, живеещи в Липа, до кардиналите на Св. конгрегация		205
	№ 66	
20 октомври 1649 г., Караншебеш. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		208
	№ 67	
[Около 1649 г., б. м.] – Доклад на Норберт Янош Яскаи относно францисканската кустодия в Трансилвания		210
	№ 68	
13 май 1650 г., Липа. – Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, префект на мисията, до префекта на Св. конгрегация		214
	№ 69	
16 май 1650 г., Темешвар. – Петър Богдан Бакшев, мирски свещеник, до кардиналите на Св. конгрегация		216
	№ 70	
3 август 1650 г., Крашовар. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, и двама негови събрата, до Св. конгрегация		218
	№ 71	
14 октомври 1650 г., Липа. – Андреа Стипанчич ди Алмиса, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари		220
	№ 72	
16 октомври 1650 г., Фехертемплом. – Франческо Влацианич, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		222
	№ 73	
20 октомври 1650 г., Темешвар. – Петър Богдан Бакшев, мирски свещеник в Темешвар, до кардиналите на Св. конгрегация		224
	№ 74	
26 октомври 1650 г., Крашовар. - Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		226
	№ 75	
[1650 г., Рим]. – Норберт Янош Яскаи, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация		227
	№ 76	
[Около 1650 г., Бако]. – Марко Бандини, монах францисканец обсервант, марцианополски архиепископ, до Св. конгрегация		229

	№ 77	
[Около 1650 г., б. м.] – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардинал Луиджи Капони		232
	№ 78	
[Около 1650 г., б. м.] – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, и негови събратя мисионери до кардиналите на Св. конгрегация		234
	№ 79	
[Около 1650 г., б. м.] – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, и негови събратя мисионери до кардиналите на Св. конгрегация		235
	№ 80	
[Около 1650 г., б. м.] – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		236
	№ 81	
[Около 1650 г., б. м.] – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до Св. конгрегация		237
	№ 82	
[Около 1650 г., б. м.] - Доклад на белградските свещеници до Св. конгрегация относно назначаването на белградски епископ		238
	№ 83	
31 януари 1651 г., Темешвар. – Петър Богдан Бакшев, мирски свещеник, до кардиналите на Св. конгрегация		241
	№ 84	
13 октомври 1651 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник от Босна, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари		243
	№ 85	
30 октомври 1651 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник в Темешвар, до кардиналите на Св. конгрегация		245
	№ 86	
15 ноември 1651 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, префект на мисия, до българския мисионер Джакомо Хумодей		248
	№ 87	
20 юни 1652 г., Крашовар. - Джовани Десманич, монах францисканец обсервант, префект на мисия, и негови събратя до префекта на Св. конгрегация		250
	№ 88	
[Не по-късно от 12 ноември 1652 г., б. м.], Караншебеш. – Петър Богдан Бакшев, мирски свещеник в Караншебеш, до кардиналите на Св. конгрегация		252
	№ 89	
25 февруари 1653 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари		254
	№ 90	
16 март 1653 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари		256
	№ 91	
25 април 1653 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари		258
	№ 92	
28 април 1653 г., Темешвар. – Лука Деодати до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари		260

№ 93

3 юли 1653 г., Темешвар. - Лука Деодати, мирски свещеник, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари 262

№ 94

23 август 1653 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, префект на мисията, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари 264

№ 95

29 август 1653 г., Смедерево. – Петър Богдан Бакшев, мирски свещеник в Темешвар, до кардиналите на Св. конгрегация 268

№ 96

25 октомври 1653 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, префект на мисията, до кардиналите на Св. конгрегация 270

№ 97

1 ноември 1653 г., Белград. – Матео Бенлич, белградски епископ, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари 273

№ 98

8 декември 1653 г., Чикшомьо. – Тамаш Шофалви, монах францисканец обсервант, и негови събратя, до Св. конгрегация 273

№ 99

30 март 1654 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, префект на мисия, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари 277

№ 100

[1654 г., Рим]. – Стефано а Лопара, монах францисканец обсервант в Трансилвания, до префекта на Св. конгрегация кардинал Антонио Барберини 280

№ 101

1 март 1655 г., Темешвар. – Лука Деодати, мирски свещеник, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари 282

№ 102

4 май 1655 г., Микхаза. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до един от кардиналите на Св. конгрегация 284

№ 103

6 юни 1655 г., Темешвар.- Джакомо Хомодей, енорийски свещеник, до секретаря на Св. конгрегация 287

№ 104

9 септември 1655 г., Темешвар. – Джакомо Хомодей, енорийски свещеник, до секретаря на Св. конгрегация Дионизио Масари 289

№ 105

[1655 г., б. м.]. – Доклад на Ференц Йегенеи, монах францисканец обсервант, до Св. конгрегация относно основаването на мисията в Трансилвания 291

№ 106

4 декември 1657 г., Модрица. – Джакобо Бутки, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация 302

№ 107

4 декември 1657 г., Модрица. – Джакобо Бутки, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици 305

№ 108

15 април 1658 г., Велика. – Матео Бенлич, монах францисканец обсервант, белградски епископ, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици 307

	№ 109	
2 септември 1658 г., Митровица. – Петър Юриевич, избрания сремски епископ и енорейски свещеник, до кардиналите на Св. конгрегация		310
	№ 110	
7 декември 1658 г., Венеция. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		314
	№ 111	
21 декември 1658 г., Венеция. – Бернардино Волошич да Пиомбо, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		316
	№ 112	
25 януари 1659 г., Виена. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		318
	№ 113	
13 февруари 1659, Виена. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		321
	№ 114	
12 март 1659 г., Ечед. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		323
	№ 115	
15 април 1659 г., Караншебеш. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до белградския епископ Матео Бенлич		325
	№ 116	
11 юли 1659 г., Велика. – Пиетро Николич да Пожега, монах францисканец обсервант, викарий на предстоятеля на Босненската францисканска провинция, до монаха францисканец обсервант Павел от Петокладенци		327
	№ 117	
3 октомври 1659 г., [Секей-] Вашархей. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		329
	№ 118	
1 ноември 1659, Липа. – Павел от Петокладенци, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		331
	№ 119	
1 ноември 1659 г., Липа. – Павел от Петокладенци, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		333
	№ 120	
10 ноември 1659 г., Липа. – Бернардино Волошич да Пиомбо, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		336
	№ 121	
22 юни 1660 г., Варшава. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до папа Александър VII		338
	№ 122	
23 септември 1660 г., [Араньош-] Медеш. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до един от кардиналите на Св. конгрегация		340
	№ 123	
[Не по-късно от 27 септември 1660 г., б. м.]. – Джузепе Мария Карачиоло, монах от Ордена на доминиканците, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		344
	№ 124	
6 октомври 1660 г., Самбор. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		347

	№ 125	
7 октомври 1660 г., Самбор. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардинал Флавио Чиги		353
	№ 126	
[Края на 1660 г., б. м.]. – Матео а Дервента, монах францисканец обсервант, до Св. конгрегация		355
	№ 127	
10 март 1661 г., Раднот. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		359
	№ 128	
12 март 1661 г., Кьовар. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до кардинал Флавио Чиги		361
	№ 129	
[Не по-късно от 9 май 1661 г., б. м.]. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до папа Александър VII		363
	№ 130	
[Не по-късно от 9 май 1661 г., б. м.]. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		364
	№ 131	
[Не по-късно от 12 юли 1661 г., б. м.]. – Антонио Шуглич да Спалато, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		366
	№ 132	
8 септември 1661 г., [Араньош-] Медеш. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		367
	№ 133	
4 декември 1661 г., Кьовар. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		371
	№ 134	
28 юни 1663 г., Търговище. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Марио Алберици		374
	№ 135	
20 септември 1664 г., Чипровци. – Серафино Прини, монах францисканец обсервант, комисар в България, до просекретаря на Св. конгрегация Антонио Манфрони		375
	№ 136	
20 юли 1665 г., Велика. – Матео Бенлич, белградски епископ, до кардиналите на Св. конгрегация		376
	№ 137	
26 септември 1665 г., Чипровци. – Павел от Петокладенци, монах францисканец обсервант, български кустос, до Св. конгрегация		378
	№ 138	
16 февруари 1666 г., Чипровци. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, апостолически викарий, до кардиналите на Св. конгрегация		380
	№ 139	
16 февруари 1666 г., Чипровци. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до един от кардиналите на Св. конгрегация		382
	№ 140	
16 февруари 1666 г., Чипровци. – Гавриил Томази, монах францисканец обсервант, до един от кардиналите на Св. конгрегация		383

	№ 141	
[Не по-късно от 12 април 1666 г., б. м.] – Босненските францисканци, служещи в Трансилвания, до папа Александър VII		385
	№ 142	
24 юли 1666 г., Виена. – Джулио Спинола, архиепископ на Лаодикея, виенски нунции, до префекта на Св. конгрегация кардинал Антонио Барберини		387
	№ 143	
[1666 г., б. м.] – Записки на Джулио Спинола, архиепископ на Лаодикея, виенски нунций, за мисията в Караншебеш, изготвени за Св. конгрегация		389
	№ 144	
24 юни 1670 г., Липа. – Джовани а Дервента, монах францисканец обсервант, вицепрефект на мисията в Липа, до кардиналите на Св. конгрегация		391
	№ 145	
[Началото на 1676 г., б. м.] – Джовани а Дервента, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Урбано Цери		393
	№ 146	
24 август 1677 г., Срем. – Джовани а Дервента, белградски апостолически викарий, до кардиналите на Св. конгрегация		394
	№ 147	
4 януари 1678 г., Темешвар. – Джовани а Дервента, белградски апостолически викарий, до кардиналите на Св. конгрегация		399
	№ 148	
27 август 1680 г., Микхаза. – Ференц Йегенеи, монах францисканец обсервант, кустос, до кардиналите на Св. конгрегация		401
	№ 149	
13 август 1688 г., Оршова. - Джузепе Луциоли, монах францисканец конвентуалец, до секретаря на Св. конгрегация Едуардо Цибо		403
	№ 150	
22 януари 1700 г., Диаковар. – Доклад на Гавриил Станич а Бая, бивш предстоятел на босненската францисканска провинция и на босненските монаси францисканци обсерванти, до Св. конгрегация относно извършените от тях покръствания в Унгария ...		406
	№ 151	
2 февруари 1708 г., Темешвар. – Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, до секретаря на Св. конгрегация Силвио де Кавалиери		408
	№ 152	
11 юни 1708 г., Рим. – Целестино да Милано, предстоятел на Ордена на францисканците обсерванти, до секретаря на Св. конгрегация Силвио де Кавалиери		410
	№ 153	
2 февруари 1709 г., Темешвар. – Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация		412
	№ 154	
15 януари 1711 г., Белград. – Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, до апостолическия викарий в Срем Лука Натале		413
	№ 155	
1 февруари 1711 г., Темешвар. – Католиците, живущи в Темешвар, до префекта на Св. конгрегация, кардинал Джузепе Сакрипанти		417
	№ 156	
15 февруари 1711 г., Темешвар. – Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, допрефекта на Св. конгрегация, кардинал Джузепе Сакрипанти		420

15 юли [1713 г.], Дюлафехервар [Алба Юлия]. – Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация	421
№ 158	
[1715 г.], Рагуза. – Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, до префекта на Св. конгрегация кардинал Джузепе Сакрипанти	424
№ 159	
24 август, Диаковар, 1715 г. – Пиетро а Ласва, монах францисканец обсервант, председател на Босненската францисканска провинция, до заместника на генералния комисар на францисканския орден	426
№ 160	
[1716 г., б. м.]. – Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация	439
№ 161	
9 август 1716 г., Трнава [Надсомбат]. – Христо Пейкич, български мисионер, каноник в Печ, до секретаря на Св. конгрегация	432
Именен показалец (<i>Пенка Пейковска</i>)	434
Географски показалец (<i>Пенка Пейковска</i>)	442
In memoriam: Проф. д.и.н. Ищван Дьорд Тот	449

АРХЕОГРАФСКИ УВОД

Настоящото издание разкрива неизвестното досега богатство от исторически сведения за епохата на османското владичество в Централна и Югоизточна Европа, съдържащо се в писмата и докладите на католическите мисионери в тези райони до Светата конгрегация за разпространение на вярата. То включва 163 документа (158 писма, 4 доклада и 1 друг документ), произхождащи от архива на централния папски административен орган за католическите мисии *Светата конгрегация за разпространение на вярата* (*Sacra Congragazione de Propaganda Fide* или както днес го наричат *Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli*). Хронологически обнародваните в настоящия том извори се отнасят за периода от 31 октомври 1637 г. до 9 август 1716 г. Половината от документите са от първата половина на XVII в., 42 % - са от втората половина на XVII в. и 7 % - са от първите две десетилетия на XVIII в. Авторите на документите¹ - общо 40 на брой - са католически мисионери; почти всички са монаси францисканци обсерванти; седем от тях са българи – Стефан Солинат, Петър Богдан Бакшев, Гавриил Манчич Томази, Джакомо Хумодей, Павел от Петокладенци, Христо Пейкич и Франческо Соймирович. Три от документите са подписани от повече лица. В географско отношение писмата и докладите произхождат от 36 селища,² намиращи се в земите на днешна Румъния, Сърбия, България, Унгария, Полша, Австрия и Италия. Адресатът е най-често секретаря, кардиналите или някой от кардиналите на Конгрегацията, в редки случаи – префектите на мисиите, префекта на Конгрегацията, папата, някой от епископите или друг монах. Документите са ръкописни, а оригиналният им език е латински или италиански език. Много от тях са в тежко физическо състояние и разчитането им представлява сериозна трудност.

За да разберем предизвикателствата, които съставителят на настоящия том проф. И. Д. Тот е трябвало да приеме и трудностите, които той е преодолял при издирването,³ подбора и разчитането на архивните документи, ще опишем

¹ Андреа Стипанчич ди Алмиса, Антонио Виа Греко, Антонио Шуглич да Спалато, Бернардино Волошич да Пиомбо, Гавриил Станич а Бая, Гавриил Томази, Джакобо Бутки, Джакомо Бонкарпи, Джакомо Хумодей, Джовани а Дервента, Джовани Десманич, Джовани ди Николо, Джузепе Луциоли, Джузепе Мария Карачиоло, Джулио Спинола, Казмер Дамокош, Лудовико да Рагуза, Лука Деодати, Мариано Маравич, Марко Бандини, Матео а Дервента, Матео Бенлич, Миклош Шомяи, Норберт Янош Яскаи, Павел от Петокладенци, Паоло Папич, Петър Богдан Бакшев, Петър Юриевич, Пиетро а Ласва, Пиетро Николич да Пожега, Серафино Прини, Станислав Филипович, Стефан Солинат, Стефано а Лопара, Тамаш Шофалви, Ференц Йегенеи, Франческо Влацианич, Фулгенцио да Йези, Христо Пейкич, Целестино да Милано.

² Анкона, Араньошмедеш, Бако, Белград, Варшава, Велика, Венеция, Виена, Диаковар, Дюлафехервар, Ечед, Караншебеш, Карпенета, Крашовар, Крешево, Кьовар, Липа, Микхаза, Митровица, Модрица, Олово, Оршова, Рагуза, Раднот, Рим, Самбор, Сараево, Секейвашархей, Смедерево, Срем, Темешвар, Трнава, Търговище, Фехертемплом, Чикшомьо, Чипровци.

³ Вж. увода от И. Д. Тот към унгарските издания *Relationes missionariorum de Hungaria et Transilvania (1627-1707)*, Roma-Budapest, 1994, 5-37 и *Litterae missionariorum de Hungaria et Transilvania, Vol. I (1572-1717)*, Roma-Budapest, 2002, 27-97.

накратко техният път от създаването им някъде във визириания регион до архивирането им в Рим в архива на Конгрегацията. Често пъти мисионерите изпращали писмата си в два-три екземпляра по различни пътища – понякога нито едно не достигало до предназначението си, друг път пристигали по няколко варианта на едно и също писмо, които са били архивирани в различни сборки на архива на Конгрегацията. Пристигналите в Конгрегацията писма (обикновено в един пакет, най-често с пощата на нунциите или чрез католическите търговци) са били разопаковани на отделните им съставни части. Затова повечето от приложенията и опаковките липсват. На гърба на всяко писмо секретарят на Конгрегацията или някой от чиновниците е обобщавал неговото съдържание (*summarium*). В Конгрегацията пристигналите писма са подредени в няколко поредици-фондове. Най-важната от тях е *Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali (SOCG)*, която съдържа материалите от ежеседмичните заседания на Конгрегацията. До 1669 г. те са подвързвани в отделни томове по географски признак, а след това – в хронологически ред. За заседанията на Конгрегацията е водена и протоколна книга – *Acta Sacra Congregationis*; поради краткостта и сбитостта си записите от тази протоколна книга са почти неизползваеми без самите документи – поне до първата половина на XVII в. и могат да служат само като ориентир. Писмата, изпращани от страна на Конгрегацията, са преписвани в томовете на поредицата *Littere e Decreti della Sacra Congregazione*. Поредиците *Scritture riferite nei Congressi (SC)* и *Congregazioni Particolari (CP)* съдържат материалите на т. нар. „конгреси”, т. е. на заседанията, провеждани в по-тесен кръг между редовните заседания; те не са така важни за изследвателя, но понякога именно тук са изброени писмата, отнасящи се до делата на редовите католици. Интересни документи могат да се открият и в други поредици като *Instruzioni*, която съдържа инструкциите до действащите мисионери, *Udienze*, където се намират материалите от аудиенциите при папата и отнасящи се до мисиите, *Decreti* със заповедите на Конгрегацията, трите поредици със смесени материали *Miscellanea*. В последната – *Fondo di Vienna (FV)* са открити много писма от българския мисионер Гавриил Томази. В настоящото издание най-много документи са включени от фонд *Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali (SOCG)* – 134; 22 са от фонд *Scritture riferite nei Congressi (SC)* и 7 – от *Fondo di Vienna (FV)*.

При подбора на документите основен за решаване е въпросът кой да бъде считан за мисионер. Известно е, че мисионерските пълномощия, т. нар. *facultas*, се предоставяли от Светата администрация, т. е. от Инквизицията по молба на Светата Конгрегация за разпространение на вярата. (Този проблем е подробно отразен и в обнародваните тук документи.) Католическата вяра обаче са проповядвали, както и са покръствали и са изпращали писма и доклади също и свещеници, които не са разполагали с такъв официален документ, издаден от

инквизицията. Всъщност за балканските католически мисии е характерно, че проповедническата дейност се определяла не от решаването на отвлечени църковни проблеми, а от нуждите на местните хора. В архива на конгрегацията се намират много писма и доклади от нунциите и архиепископите, но такива са включени в настоящото издание само ако самият архиепископ е бил и мисионер. Освен това трябва да се отбележи и факта, че няма съществена разлика между писмата (*litterae*) и докладите (*relationes*). Запазени са дълги и подробни мисионерски писма, както и съвсем кратки и сбити доклади. Имало е мисионери, които поради изолираното си положение са писали като графомани до кардиналите. Има и случаи, в които от даден мисионер е останало едно единствено писмо, но с богато съдържание. Информацията за описваните събития е многопластова и понякога твърде субективна. Тя отразява различните позиции и личните интереси на авторите на писмата - католическите мисионери в Унгария и Трансилвания. Понякога сведенията за едни и същи лица и събития се повтарят, но това повторение е само привидно поради наличието на известни нюанси в интерпретацията, дори тогава, когато даден автор пише по един и същи въпрос до различни адресати.

Подборът на документите за това издание бе направен през 2004 г. въз основа на вече обнародваните от проф. Ишван Дьорд Тот в Унгария,¹ а също така и на подготвените от него, но тогава все още намиращи се под печат томове с писмата и докладите на католическите мисионери в Унгария и Трансилвания. Ръководно начало при осъществяването на подбора бе възможно най-пълното и многостранно документиране на дейността на българското участие в тези католически мисии, отношението на османската администрация към целите и задачите на католицизма във визирания регион, реакцията от страна на местното население спрямо католическата пропаганда. Обнародваме пълния разчетен текст на документите, предшестван от изложение с подробно съдържание на български език (последното е превод от унгарски език). При археографското оформление на тома са спазени следните принципи: Документите са подредени хронологически независимо от авторите и произхода им. Датите не са осъвременявани, посочени в стар стил. При наличието на повече документи от една и съща дата и с един и същ автор редът им се определя от статута на адресата, като на първо място е поставен документът, адресиран до по-висшата инстанция. Всеки документ е придружен от заглавие, резюме на съдържанието му, дешифровка на оригиналния текст и легенда с неговите искиви данни.

Заглавието съдържа пореден номер, дата в стар стил, място на написването, видът на документа в случай, че не е писмо, каквито са по-голямата част от документите, автор и получател с обозначено име и място в йерархията.

Предшестващото оригиналния текст на документа резюме на неговото съдържание в духа на времето, когато той е създаден, включително запазвайки

¹ Tóth, I. Gy. (Ed.): *Relationes missionariorum de Hungaria et Transilvania (1627-1707)*, Roma-Budapest, 1994, 459 p.; *Litterae missionariorum de Hungaria et Transilvania, Vol. I (1572-1717)*, Roma-Budapest, 2002, 756 p., Vol. II (1572-1717), Roma-Budapest, 2002, p. 762-1596, Vol. III (1572-1717), Roma-Budapest, 2005, p. 1602-2396, Vol. IV (1572-1717), Roma-Budapest, 2005, 2402-3061.

особеностите на стила и езика на съответния автор. Съставителят е приел този начин за предаване на съдържанието на документа, тъй като - за разлика от класическата анотация – той е по-четивен, по-атрактивен и приближава читателя до епохата, от която произхождат документите. Преводачът от унгарски език се е постарал да запази особеностите на този преразказ. В превода на български език е запазена италианската форма на южнославянските лични имена, така както е постъпил съставителят при предаването на съдържанието на документите на унгарски език. И това е направено с оглед на по-лесното идентифициране на съответните лични имена - които и без друго се срещат в множество варианти - в оригиналните текстове. Имената на мисионерите от български произход са използвани в съответствие с българската езикова практика. Географските названия са дадени в техния унгарски вариант в съответствие с произношението им на унгарски език. Изключение е направено само за някои популярни названия на селища и области, които са използвани според начина, по който са придобили гражданственост у нас: напр. за *Крашо* използваме *Крашова*, за окръг *Крашо-Сьорен* – *Крашова-Северин*, за областта *Серемшег* – *Срем*. Тук специално бихме искали да подчертаем, че при превода е запазен използвания от съставителя термин „турци”, „турски” власти, империя и пр., тъй като в унгарската историография не се прави нарочно разграничаване за османските турци и за определението „турски” от османския период.

Текстовете на документите са обнародвани изцяло и при пълно съответствие с оригиналите, включително по отношение на разположението на всички съдържащи се в тях елементи. Единственото изключение е направено по отношение на гореспоменатите *summarium*-и – те са включени само в случай, че физическото състояние на оригиналното писмо е лошо и текстът му не може да бъде възстановен по друг начин или пък ако обобщението се различава съществено от текста на писмото, което ще рече че Конгрегацията е разбрала погрешно думите на мисионера.

С оглед на по-лесното възприемане италианските и латинските текстове са предадени с близък до съвременния правопис; в повечето случаи това е наложително защото мисионерите, които са от различни националности и нямат италианския за свой матерен език, изписват различни думи, но със сходно произношение по един и същи начин. Запазени са обаче езиковите особености и характерните за отделните мисионери грешки, като съставителят изрично ги посочва в бележките към всеки текст, защото те свидетелстват за грамотността на мисионерите и защото често пъти по тях могат да се идентифицират и неподписаните писма. Използваните в миналото множество съкращения, които толкова затрудняват разчитането на документите, са разгърнати от съставителя без това да бъде специално обозначено, тъй като би затруднило възприемането на текста. Друга особеност на оригиналните текстове е това, че авторите са изписвали с главни букви всичко, което са считали за важно или интересно. Съставителят е използвал главните букви при обръщенията, при ранговете и званията, но само, когато те са включени в обръщения, при названията на

народи, езици, вероизповедания, монашески ордени, при турските думи. Личните имена и географските названия е запазил така, както са изписани в оригиналите.

Легендата съдържа местонахождението и сигнатурата на оригинала, както и библиографски данни за по-стари негови публикации, сведения за физическото му състояние и други особености, описание на печата (при наличие на такъв), научен коментар по текста и съдържанието. Научният коментар към текстовете е изключително подробен и изчерпателен. Що се отнася до обяснителните бележки, прави впечатление, че съставителят информира много прецизно за физическото състояние на документите. Показалците се отнасят само до лични имена и географски названия, срещани в обнародваните документи, като цифрата обозначава номера на съответния документ. В показалците на кирилица личните имена и географските названия са дадени в правилната им форма, а в показалците на латиница те са посочени така, както се срещат в оригиналите, като в кръгли скоби са дадени различните им форми, употребени в текстовете.

Навсякъде в квадратни скоби са поставени думи или букви, добавени от съставителя и редактора. Мястото на думи, останали неразчетени, е означени с многоточие в квадратни скоби.

Пенка Пейковска

№ 3

[1638] г. – Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, до Св. конгрегация относно учредяването на францисканска кустодия в Трансилвания

Желанието на магнатите католици е да има поне един човек в Трансилвания, който да ръкополага свещеници. В случай, че се разреши учредяване на епископия в Смедерево, тогава епископът трябва да бъде ръкополаган от двамата епископи в България; или един от тях – Пиетро (Диодато) трябва да дойде заедно с търговците в Трансилвания и да ръкоположи епископа. Моля също да им се даде възможност да изпратят трима-четирима души послушници за обучение във Виена, ала не като томи Михаил [Хербарт], който учил в колежа на Св. Конгрегация в Рим, а станал еретик. Нека председателят на Ордена да изпрати тук монаси унгарци с безупречно поведение. Да се отмени забраната, отнасяща се до синовете на свещеници, родени от наложници, за да има възможност и те да бъдат ръкополагани за свещеници. Кустодията да не се зачислява към комисаря на Ордена, отговарящ за Германия, защото в такъв случай ще предизвика подозрителността на княза поради връзките ѝ с Германия и Горна Унгария (принадлежаща на Хабсбургската империя), манастирът в Чикшомьо нека да се води към кустодията, а тя да разполага със същите привилегии, както българската кустодия и босненската провинция. Ако смедеревското епископство има доходи, нека Св. Конгрегация да ги предостави на училищата, така че францисканците да си имат поне по едно училище във всяка селска околия. За бедните енории нека да се закупят църковни книги и утвари във Виена. За манастира в Микхаза да се закупят книги и утвари във Венеция или във Виена.

През тази година в Харомсек свещениците Гаврил и Петър са взели наложници и всички попове, които сторили същото, се събрали и се споразумели, че не са съгласни да се подчиняват на председатели, които ги разделят от наложниците им, и че е по-добре да са подопечни на суперинтенданта на калвинистите. Нека братът послушник Казмер [Домокош] да бъде ръкоположен за свещеник, нека той и отце Барталан Казмер [Коложвари] да бъдат изпратени тук. Авторът на това изложение и неговите събратя се задължават да служат като мисионери в продължение на цели 12 години и Св. конгрегация ще види какви резултати ще постигнат те. Жителите на Удрахей са писали да им се изпрати католически свещеник, иначе ще поканят каливинстки пастор; няколко души вече са се отметнали от вярата.

Memoriale admodum reverendi patris Stephani de Salinis ex Transyluania¹.

1. Dominorum intentio, quod uni concedatur saltem sacerdotes ordinare, et consecrare calices, qui dicunt quod nolunt amplius supplicare quia magnum periculum est² sub poena amissione³ bona et capitis⁴.

¹ Стефан Солинат (†1653) – монах, францисканец, обсервант от босненския манастир Тузла. Латинското наименование на Тузла – във връзка с тамошните солници – е „Salinae”. Истинското име на монаха по всяка вероятност е Стефан Тузлански, но така изписано, не го намираме никъде в изворите. На италиански е именуван Стефано да Салина, а на латински – Стефано де Салинас.

² Думата е добавена между редовете.

³ Pro: amissionis.

⁴ Законите в Трансилвания не допусkali въвеждането на католически епископ; трансилванските магнати се страхували от княза.

2. Si Samandriensis episcopatus¹ conceditur tunc in Bulgaria ab illis duobus episcopis fiet dispensatio ut consecratur. Vel si hoc posset fieri, ut unus illorum, qui vocatur pater Petrus² cum mercatoribus³ veniret ad Dominicam⁴ in Albis⁵, qui consecraret⁶.

3. Si posset fieri, ut Viennae possemus tenere 3 vel 4 alumnos bonos, quos nos probavimus pro ista patria, non tales, sicut iste Michael⁷, qui Romae studuit in Collegio de Propaganda Fide, et est factus haereticus, et blasfemator religionis catholicae.

4. Quando opus erit duo sacra⁸ celebrare in die, et quando non esset ministrans, sine ministro celebrare.

5. Jubere patri generali⁹ quod concederet aliquos bonos exemplares patres ex nativa lingua¹⁰, et dare tales litteras¹¹, qui essent apti et vellent venire possemus habere.

6. Parochias tenere, ubi esset necesse¹².

7. In foro conscientiae dispensare in duobus 3. 4. gradum, qui jam sunt decrepitati¹³ nolunt separari¹⁴.

8. Dispensare in 3. 4. gradum, quia ibunt ad haereticos, et ex illis pervertuntur.

¹ Епископство в Сендрьо (дне. Смедерево, Сърбия).

² Пиетро Диодато е италианския вариант на името на Петър Богдан Бакшев (ок. 1601-1673), монах, францисканец, обсервант, софийски епископ. Около 1617 г. встъпва в Ордена на францисканците обсерванти, учи в манастира Арачели в Рим. През 1631 г. се връща в България, където е избран за кустос на българската кустодия, учредена в 1624 г. През 1638 г. е почетен епископ на Галиполи и коадютор на софийския епископ; през 1641 г. е софийски епископ; след 1642 г., след преминаване на епархията му в по-висок ранг, е софийски архиепископ. Автор на множество трудове, предимно с религиозна тематика.

³ При пътуванията си мисионерите предпочитали компанията на търговците католици и особено на дубровнишките търговци католици, включвайки се в техните кървани при обиколките им Балканите.

⁴ Думата е в съкратен вид: Dnса, отгоре със съответен знак.

⁵ 1 май 1639 г.

⁶ Смисълът на това изречение не случайно е замъглен: вероятно Солинат е имал предвид себе си, като действащ в Трансилвания епископ на Смедерево.

⁷ Михаил Хербарт (роден окл 1610 г.), син на родители лутерани от Шегешвар (дн. Шишгишоара, Рум.), учил в Падуа, после в Рим станал католик. През лятото на 1634 г. Михаил Хербарт се явил в Рим пред Св. конгрегация и поискал да бъде приет в някой от римските колежи, за да стане мисионер в Трансилвания, поноже решил, че ще се върне в родината си именно като мисионер. Три години той следвал в колежа на Конгрегацията, в Колегиум Урбанум в Рим, после бил ръкоположен за свещеник и с препоръчително писмо на виенския нунций се върнал в Трансилвания, където отново станал лутеранец.

⁸ Смятало се за привилегия удостояването на свещеник с правото да отслужва два пъти литургия в един и същи ден.

⁹ Предстоятел на Францисканския орден (minister generalis totius ordinis Sancti Francisci) до 11 юни 1639 г. е Джовани Батиста да Кампанея; от тази дата до 3 юни 1645 г. предстоятел е Хуан Маринеро да Мадрид.

¹⁰ По всяка вероятност той е искал от двете францискански провинции монаси, чиито майчин език е унгарски.

¹¹ Следващите думи са добавени допълнително от дъщата ръка.

¹² Францисканските монаси да имат възможност да служат в енориите, а не само в манастирите.

¹³ Написано: decrepidadi.

¹⁴ Поради липса на свещеници в Трансилвания хората не знаели за тази забрана и затова често и роднини сключвали Брак. Молбата му била: щом живелите в законен брак съпрузи са стигнали заедно до преклонна възраст, те не трябва да бъдат разделяни.

9. Sunt aliquorum sacerdotum¹ filii et secunda et a tertia gradibus et a concubina filii, fieret dispensatio ut possint esse sacerdotes, qui boni sunt.

10. Ista custodia non debet dependere a commissario Germaniae, quia semper est suspicio de Germania et Superiori Hungaria². Aliud est quod aliquando mittunt tales fratres, qui potius scandala dant, quam ut aliquos converterent, vel aliis possent inservire propter quos et boni multas ignominias debent pati.

11. Debent dare talem auctoritatem, ut scandalosos fratres possint extirpare ex regno.

12. Ut conventus Chikiensis³ esset cum nostra custodia propter augmentationem propagationis fidei, et ad tollendas suspiciones de partibus superioribus, et incomodos sive malos fratres qui solent saepius venire per apostasia et recipiunt illos expelli.⁴

Et bene possunt intelligere ex litteris patris Nicolai⁵ et domini capitanei⁶ (qui est patronus conventus) qualem curam habeant superiores de illo conventu.

13. Ut custodia ista possit habere talia privilegia, quae habet custodia Bulgaria⁷ et provintia Bosznae [Sic!] Argentinae.

[Fol. 28]

14. Si episcopatus Samandriensis haberet aliquod proventum a Sacra Congregatione ordinare hoc pro aliquibus scolis ut saltem in omnibus sedibus unam scolam possemus tenere, pro utilitate et augmentatione propagationis fidei, ubi possemus probare juvenes, qui essent apti et utiles.

15. Pro parochiis pauperculis aliquot missale et si fieri poterit, calices et pixides, quia est maxima necessitas. Viennae.⁸

16. Pro nostro conventu⁹ Sacra Congregatio ordinaverat anno praeterito calicem cum patena et unam monstrantiam, et casulam, nihil aliud accepimus nisi 6 ulnas ex materia sericea et rogamus pro amore Dei ut nunc restituant Viennae sive Venetiis, et pro choro psalterium et graduale pro quo convenimus cum¹⁰ 4 Ungaricis et Viennae¹¹ ordinare aliquod pannum pro vestimentis, quia nuditatem sustinemus valde et pro choro unum breviarium in folio.

17. Et isto anno duo sacerdotes duxerunt concubinas in Trium Sedium¹² unus pater Petrus, alter Pater Gabriel, si bene recordor, et omnes sacerdotes concubinarii convenerunt simul et concluserunt quod nolunt esse sub talibus superioribus¹³ qui illos separat a concubinis, imo volunt potius esse sub superintendente Caluinistarum.¹⁴

¹ Думата „sacerdotibus“ е поправена, като е написано „sacerdotum“.

² Князът се отнасял с подозрение към пристигащите от страната на императора свещеници.

³ Чикшомьо (дн. Шумулец, Рум.).

⁴ Следващите думи са добавени от същата ръка.

⁵ Миклош Секей Чикшомяи (ок. 1600, Чикшомьо-21 октомври 1661, Чикшомьо) – францисканец обсервант, председател на манастира в Чикшомьо. Убит през 1661 г. от татарите, които разорили манастира.

⁶ Ищван Лазар Сархеди (неизв. - 1664) – главен съдия на околия Чик.

⁷ По примера на създадената през 1624 г. кустодия в България.

⁸ Тоест да се купува църковна утвар във Виена.

⁹ По всяка вероятност се има предвид манастирът в Микхаза, окр. Марош-Горда (дн. Келугерени, Рум.).

¹⁰ Липсваща дума.

¹¹ Ориг.: Vienna.

¹² Харомсек. В доклада на Солинат се споменават няколко души с личното име Петър, които са от Харомсек, но Габор (Гаврил) няма.

¹³ Поправено от tales superiores.

¹⁴ Ищван Катона Гелен (1589-1649). От 1633 г. е епископ на калвинистите в Трансилвания.

18. Si conventus Chikiensis non potest esse¹ cum nostra custodia, vel si² non possemus habere fratres saltem fratrem Casimirum,³ quem jam bis commendavi et modo commendo, ut ne dimittant ipsum, sine sacerdotio et alium patrem Bartholomaeum⁴ Transilvanum, cui jubeant venire huc. Sumus contenti (si aliter non potest fieri) ut simus missionarii per annos 12⁵, videbit Sacra Congregatio quod erit propagatio.

Modo cives⁶ Uduarhelyenses⁷ scribunt et rogant pro amore Dei, ut subveniam ipsis cum sacerdote aliquo⁸ alias introducunt praedicantium Calvinistam, et aliqui jam ex illis declinarunt a fide.

Haec fide mediante

Jam bis misi socium⁹ Deus scit quibus expensis, et periculis, tamen nihil potui obtinere pro communi bono.

APF SOCG, Vol. 400, Fol. 27 (Memoriali 1639). Оригинал. Изцяло собственоръчно. Почеркът е на Стефан Солинат.

¹ След това се елиминира думата „jub”.

² Думата „si” е изписана допълнително.

³ Казмер Дамокош – монах францисканец обсервант. По това време Дамокош дори не е бил свещеник, макар че десетилетия по-късно станал трансилвански кустос и като епископски и апостолически викарий от Корон тайно изпълнявал и длъжността на трансилвански архиерей. Францисканецът, който произхождал от семейството на високопоставен селски благородник, въпреки солидното си образование, е служил само като послушник поради недъгавия си пръст, според канона не е можел да бъде ръкоположен за свещеник с право да отслужва литургия, тъй като имало възможност да се случи така, че да засегне нафората с недъгавия си пръст. Младият човек, който служел в Провинцията на марианците, намираща се в Кралска (Хабсбургска) Унгария (манастирът в Чикшомьо е принадлежал към Салваторианската провинция), пристигнал в Трансилвания да навести роднините си и да ги приобщи към Католическата църква. През 1638 г. Дамокош с готовност се присъединил към своя босненски събрат Стефан Солинат (по всяка вероятност двамата общували на латински) и го придружавал по време на визитацията му като негов секретар и преводач.

⁴ Берталан (Вартоломей) Коложвари – францисканец обсервант. През следващите години той е помощник на Фулгенцио да Йези (францисканец от Рим, мисионер и трансилвански кустос) в мисията в Сархед (дн. Лазареа, Рум.). По-късно Коложвари е предстоятел на различни манастири в Унгария: Сечен (1640, 1660), Кечкемет (1657), Шебеш (1663), Дьондьош (1672-1673) и е дефинитор.

⁵ Това е твърде продължителна мисионерска служба. Мисионерите обикновено служели между 3 и 7 години.

⁶ Доизписано от думата „civitas”.

⁷ Секейудвархей (дн. Одорхейу Секуйеск, Рум.).

⁸ Думата е добавена допълнително.

⁹ Ишван Лопараи (Стефано а Лопара) – францисканец обсервант, босенец. Той пристигнал в Трансилвания през 1630 г. заедно със Стефан Солинат и до края на живота си служил там; бил предстоятел на манастира в Микхаза. В първите дни на 1661 г. починал от чума в крепостта Гьорген. По това време той бил енорийски свещеник в Гьрген-Сентимре (дн. Гургиу, Рум.).

№ 4

23 март 1639 г., Микхаза. Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. Конгрегация

Вече е докладвал за дейността си сред секелите чрез свой събрат в мисията, Ищван Лопараи, но за самия Лопараи няма никакви сведения. Избарният епископ на Трансилвания, Ищван Шиманди, на 19 юни 1639 г. от Виена му писал и го молил да се съгласи да изпълнява длъжността на викарий тук, за това го молят магнатите католици и отците йезуити. Ако Св. конгрегация за разпространение на вярата не се погрижи [за Трансилвания], хората ще си умират без тайнства, защото много енорийски домове стоят тук празни, без свещеник, и онези малобройни, които са останали, са пияници и живеят с наложници. Ужасяващо е да се разкаже как се отнасят поповете към нафората, държат я в дървен съд или я носят при болните затворена между листата на книга. Съпрузите на все още живи хора се венчават с други, няма село без хора, които да намят две, дори три жени, сключват се бракове между хора, имащи втора, трета, четвърта степен на роднинствопомежду си. Заедно с автора написмото служи един послушник францисканец от мариянската провинция, Казмер [Дамокош], който води живот достоен за подражание; вярно е, че той е с осакатен пръст, но авторът на писмото иска разрешение, за да бъде ръкоположен за свещеник. Той вече цяла година го придружава, така че го познава добре, освен това той има добри препоръчителни писма от предстоятелите му [от Унгария]. Ако [Лопараи] е все още жив, нека да го върнат, защото авторът на писмото е единственият свещеник в тези места.

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini Domini.

De actis quae egerim in Sicilia quaemadmodum scripseram per meum socium patrem Stephanum a Lopare [*Sic!*]¹ de quo nil intellexi, ideo cogor iterum scribere et renovare quaecunque scripsi, et quae desidero pro Ecclesia et bono animarum, dignentur mihi respondere. Nam reverendissimus electus episcopus Transilvaniae Stephanus Simandi [*Sic!*]² mihi misit litteras scriptas die 19. Juni Viena [*Sic!*] 1638., in quibus rogat me, ut acceptarem vicariatum in istis partibus non tantum ille, sed omnes praecipui catholici domini et patres jesuitae, qua de causa significo salutem animarum quae perierunt et pereunt sine sacramentis, quas onero supra vestras conscientias, si non provideatis quia tot parochiae sunt sive sacerdotibus, et illi qui pauci sunt ex illis plures publici concubinari, ebriosi ultra alia vicia, et defectus qui in illis reperiuntur. Sacramentum Sacrae eucaristiae quomodo tractant [h]o[r]rendum est dicere, in vasis ligneis in pluris locis tenent, aliqui in libro portant ad infirmum. In matrimonio vivente viro cum altero uxorem copulant et e contra. Non est pagus in quo non sunt tot homines duas aut tres uxores vivas habentes, et in secundo aut in tercio vel in quarto gradu in consanguinitate, et in affinitate, itaque desideratur reformatio, quod non

¹ Ищван Лопараи.

² Pro: Viennae.

po[te]st fieri sine capite, et bonis sacerdotibus. Ego rogatus a reverendissimo et ab aliis ut supra dixi, et in persona illorum significo summam necessitatem. Nobiscum est unus laicus ex provincia Sanctae Mariae¹, vocatur Kasimirus² exemplaris habet parvum defectum in indice, scilicet³ unguem amisit cum carne dignemini dispensationem procurare ut fieret sacerdos, quia multum fructum faceret cum sit ex propria patria jam est unus annus a quo nobiscum est intus et extra novi illum, et bonas litteras a suis superioribus habet, nostri ordinis est frater. Si meus socius adhuc in vivis est dimitatis, quia sum solus sacerdos. Optatissimum specto responsum per manus patrum Jesuitarum⁴. Valetudinem desideratam precor et me precibus Eminentissimae Sacrae Congregationis commendo.

In Mikhaza die 23. Marci [*Sic!*] 1639.

Vestrarum Eminentissimarum ac Illustrissimarum Dominationum

obedientissimus filius

Frater Stephanus de Salinis m.p.

[*Fol. 275/v.*]

Eminentissimis ac Illustrissimis Dominis cardinalibus Sacrae Congregationis⁵ de Propaganda Fide, dominis dominis mihi colendissimis.
Romae.

[*L. S.*]

[*Summarium*]

s'e spedito.

Responsum 23. Junii 1639.

C'e ritornato il padre Lupara SIC spedito dalla Sacra Congregazione colle dispense et indulgenze che desiderava e che non puo esser vicario del vescovo di transilvania senza speciale licenza della Sede Apostolica e che il detto vescovo non essendo per ancora approvata la sua nomina fatta dall'imperatore ne spedita la confirmatione non puo essercitar

¹ Мариянска провинция на францисканци обсерванти в Унгария.

² Казмер Дамокош.

³ Добавено между редовете.

⁴ По това време Ищван Сини от Ордена на йезуитите е служил в Дюлафехервар (дн. Алба Юлия, Трансилвания, Рум.); Гашпар Райки, Даниел Вашархеи, Ищван Корниш от Ордена на йезуитите, извършвали мисионерска дейност в Коложонощор, а отец Минай Уйвари служил в обкръжението на огнизиращия магнат Ищван Ердеи.

⁵ Силно повредените при разпечатването на писмото думи са поправени.

alcuna fontione in Transilvania se bene senza fondamento reale li vescovi dall'imperatore nominati l'essercitano non senza pericolo dell'anime.¹

APF SOCG, Vol. 81, Fol. 261, 275/v. Оригинал. Изцяло собственоръчно. С червен восъчен печат, покрит с хартия. Обнародван в: Sávai, J. (Szerk.) A csíksomlyói és a kantai iskola története. Szeged, 1997 (Documenta missionaria II/II), 273-274. (погрешно разчетени думи; не се взема под внимание гърбът на листа; анотацията се разминава със съдържанието.)

¹ С почерка на Франческо Инголи; прочитът на последната дума е несигурен.

№ 6

[Б.д., б.м.] – Стефан Солинат, монах францисканец обсервант, префект на трансилванската мисия, до префекта на Св. Конгрегация

Стефан Солинат моли адресата (кардинал Берберини) и другите кардинали от Св. Конгрегация за учредяване на францисканска кустодия в Трансилвания по примера на България, при това под ръководството на босненските францисканци. Те не будят подозрение у никого, защото са турски поданици, докато князът и народът смятат пристигащите от страната на императора монаси за шпиони; заради тях са притеснявани и магнатите католици. Князът ще разреши функционирането на кустодия, само ако тя бъде ръководена от босненците; при това положение могат да построят повече манастири и ще има възможност да се разпространява вярата.

Eminentissime e Reverendissime Domine.

Frater Stephanus de Salinis praefectus missionis in Transilvania humillime supplicat Suam Eminentissimam Dominationem cum suis sociis ut custodiam erigat in Transyluania instar custodiae Bulgariae sub regimine et cura fratrum Bosnensium, cum inde nulla suspicio exoriri potest, cum sint subjecti Turcici, sed ex parte caesareae Majestatis saepius suspicantur, immo princeps et universus populus pro exploratoribus tenent illos ipsimet domini catholici illos protegentes varias multoties tribulationes passi sunt, et sic nunquam princeps permetteret, sed si erit sub regimine patrum Bosnensium vel immediate dependebit a reverendissimis patribus generali ordinis et commissario generali Cismontanae familiae bene poterunt erigere custodiam plura monasteria extruere unde poterit fieri propagatio fidei catholicae. Quam Deus etc.

[Fol. 642/v.]

Eminentissimo et Reverendissimo Domino, Domino cardinali Barberino
pro
Fratre Stephano de Salinis praefecto missionis in Transilvania et sociis ejus.

Al signore Ingoli et al padre commissario generale rimesso dal signor cardinale Barberino sotto li 7 di dicembre 1639.

Per la custodia de minori osservanti in Transilvania.¹

Fu dato l'originale e la mia lettera al padre procurator generale de reformati li 12. dicembre 1639.

APF SOCG, Vol. 400, Fol. 629. Препис, съвпадащ и по време с оригинала.

¹ Почеркът е на Инголи.

№ 10

22 декември 1642 г., Чипровци. Петър Богдан Бакшев, софийски архиепископ, до Св. Конгрегация

Разбрал, че папата и Св. конгрегация за разпространение на вярата искат да го изпратят в Трансилвания като апостолически визитатор. С радост се подчинява, но за това би трябвало да има и разрешение от трансилванския княз калвинист. Нека да му напишат препоръчително писмо и да помолят княза да го пусне в страната си. За райони, простиращи се края трансилванската граница, които са подчинени на турците, такава препоръка е нужна. На княза да се пише на латински, защото те всички знаят ратински. Освен това пътуването е свързано и с много разходи, за които авторът на писмото няма пари; трябва да се прекосяват граници, да се пресичат опасни проходи, трябва да се наемат хора, познаващи местността, трябва да се дадат подаръци на турците и на еретиците, защото те са алчни хора. Нека да му изпратят отец Марко Бандини.

Eminentissimi et Reverendissimi Signori Padroni Colendissimi.¹

Io non so che gratie rendere alla somma bonta per molti beneficii ricevuti della sua divina mano, perche vedo che per la sua gratia molti favori ricevuto della Santa Chiesa, li quali la mia nientezza mai non meritarebbe et sopra tutto intendo come mi scrivono li ministri della Sacra Congregatione che Nostro Signore² et eminentissimi e Reverendissimi signori della Sacra Congregatione hanno pensato di mandarme per visitatore apostolico in Transilvania et io prima per honor di Dio et della santa fede cattolica son prontissimo a obedire sua Santita et la Sacra Congregatione doveunque mi sara commandato et non bram'altro se non d'eseguire ogni minimo cenno della medesima Sacra Congregatione et se sara di bisogno metter la vita per honor della Santa Chiesa alla quale vivo sempre obedientissimo figliuolo et obligatissimo servo.

Ma per metter questa cosa in essecutione bisogna saper dove o in che parte ho da far questa visita, se sara nel stato del prencipe di Transilvania³, Lor'Eminenze sano, che lui e heretico Caluino et non permette cosi facilmente entrare li vescovi cattolici nel suo stato et percio sarebbe de bisogno scrivergli et raccomandargli la mia persona che mi dia liberta di poter far mia visita, senza pericolo et impedimento, et se sara per quelli confini di Transilvania che sono vasali del Turco, non occorre far questa raccomandatione, et bisogna scriver al prencipe Latino⁴ perche loro sano tutti Latino.

L'altro Eminenze Vostre sano bene che provisione ho io, et andar fare questa visita bisogna menar bona compagnia per amor delli confini, e passi pericolosi et spender per andar e tornare per me et compagni et in qualche luogo pigliar la gente pratica del paese et donare alli Turchi per loro dominio et ancor alli heretici dove sara de bisogno [*Fol. 417/v.*] perche quella gente (come Lor Eminenze sano meglio) e avida al denaro et se vol la spesa sufficiente per far simili viaggi pero se Vostre eminenze voranno che io vadi per servitio della medesima

¹ В долната част на листа – почеркът на подписалия писмото: Alla Sacra Congregatione.

² Папа Урбан VIII.

³ Дьорд Ракоци II.

⁴ На трансилванския княз трябва да се пише на латински.

Sacra Congregatione non recuso laborem, ma senza la provisione bona non posso andare se havessi del mio sa Iddio che non mancaria di spendere per amor suo, et zelo della fede sed argentum et aurum non est mihi, quod habeo do, id est me ipsum, et Vostre Signorie Eminentissime faranno quello che vi parera.

Supplico per la speditione del padre Bandini gia li ho scritto che venghi da me, et quando verra mandiamo la scrittura della divisione. Et io per fine prego alle Signorie Vostre Eminentissime felice feste del santo Natale e li bacio con maggiore humilta che posso le purpurate vesti.

Chiprouaz¹ li 22 di Dicembre 1642.

Di Vostra Signorie Eminentissime et Reverendissime

humilissimo et obedientissimo servitor

Fra Pietro Diodato
arcivescovo di Soffia.

[*Fol. 430/v.*]

Chiprouaz 22. dicembre 1642.
monsignor arcivescovo di Soffia

[*Summarium*]

R. die 2. Aprilis [1643]²

APF SOCG, Vol. 127, Fol. 417/r-v, 430/v. Изцяло собственоръчно.

¹ Чипровци.

² Отговорът на това писмо би трябвало да се намира в т. 21 на поредицата „Lettere SC”, обаче не е там, след писмата от 21 март 1643 г. се редуват писмата от 11 април.

№ 41

**26 април 1647 г., Микхаза. – Стефан Солинат, монах францисканец
обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация**

Неговото старо и изнемощяло тяло е измъчено от неволите, но писмото на Св. Конгрегация за разпространение на вярата още повече го парализира. Изпратеният тук визитатор, Гавриил [Томази], предизвиква само скандали. Задачата му трябвало да бъде ликвидиране на злоупотребите, но такива неща тук няма. Авторът на писмото и неговите събратя не са измолвали по-строга обсерванция. С треперещи от радост нозе пада на колене пред адресата и го моли да не изпращат тук чужди комисари. Сред тукашните отци се намират опитни хора, които са и дефинитори, от тях могат да изберат подходящ комисар. Да не увеличават състава на мисионерските префекти, които не искат да се подчиняват на кустоса. Тук са построени манастири, възпитавани са послушници, които вече са ръкополагани за свещеници от марцианополския епископ. За останалото лично ще докладва приносителят на това писмо.

Illustrissime ac Reverendissime Domine et Patrone Colendissime etc.

Senile animum meum, defatigatas per tot labores, vires corpusve onerosis incurvatus¹ annis, novissimus torpor ex Illustrissimae Celsitudinis² literis nuper receptis resultans ac in mei correctionem ad aliorum insulsam instantiam prodiens, fere in totum oppresit, ac sintillam puram quae ad huc in frigescente³ nive tam in divinum honorem augendo, vigilabat extinxit. Pater Gabriel commissarius noster visitator⁴, non bono sed pessimo exemplo caeteros provocavit ad scandalum neque illi commissa fuere, scilicet abusus tollere, qui divina adjutrice gratia apud nos non sunt, sed introducere huc appulit, nec nos ad strictiorem, quam nec ab initio petivimus, vel unquam recepimus uti falso sponitur observantiam remittat, venit, sed ut ad licentiam dimittat, ubi clare ex ipsius verbis patet, asserendo, quod si reliqui novam amplecterentur reformam ipse omnimode recusaret. Supplex rogo ac tremulis genibus senio confectis ante pedes Illustrissimae Celsitudinis⁵ cadens obsecro ne molestias similes inferant, et quod melius erit, ne imposterum alienigenae commissarii⁶ ad nos transmittantur, habeamus Dei gratia patres ex nobis doctrina ac practica in hac provincia pollentes qui et diffinitores sunt ex illis possumus commissarium et nobis et provinciae utilem eligere. Rogo similiter eodem affectu ne praefecti missionariorum qui sine ulla utilitate multiplicantur nobis sint molesti ii quidem liberiores esse volunt nec a nostro custode vel custodia dependere, hoc prae caeteris Sua Illustrissima Celsitudo sciat (divino adjuvante favore) aliquot cum suis ecclesiis ereximus funditus monasteria, novitiosque ad religionem traximus quod de facto jam sunt sacerdotes per reverendum archiepiscopum Marciopolitanum⁷ promoti. De omnibus his

¹ Ориг.: incurvatis.

² Неизв.

³ Ориг.: frigessente.

⁴ Гавриил Томази.

⁵ Няма данни.

⁶ Ориг.: comesari.

⁷ Марко Бандини.

ac aliis certioream Suam Celsitudinem facio, ut statum nostrum multoties declaratum bene percipiat et ut veteri vitae nostrae amplexu gaudere possit insinuare non negligo. Vale, caetera lator harum literarum uti testis oculatus fusius enarabit quibus me humillime commendans diuturnam a summo Deo Illustrissimae Suae Celsitudini opto felicitatem ac pacem. Datis ex monasterio Michaziensi, die 26. Aprilis 1647.

Vestrae Dominationis Illustrissimae ac Reverendissimae

humillimus filius in Christo

Frater Stephanus de Salinis m. p.

[*Fol. 299/v.*]

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Patronoque Colendissimo Domino Francisco Inguli Sacrae Congregationis de Propaganda Fide secretario. Romam.

[*L. S.*]

[*Summarium*]

Ref. die 6. Decembris

É risposta

APF SOCG, Vol. 96, Fol. 293. Оригинал. Изцяло собственоръчно. Червен восьчен печат, покрит с хартия. Същият текст и на Fol. 294, и двете писма са оригинални и са написани собственоръчно, обръщението е едно и също.

№ 53

**9 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец
обсервант, вицепрефект, до кардиналите на Св. конгрегация**

Софийският архиепископ Пиетро Деодато [Петър Богдан Бакшев] не се интересува от това, къде би могъл да бъде полезен, а извършва шпионска дейност за пари. Не му стига това, което получава от Св. конгрегация, а иска да ограби и манастирите. Той строи палати, сгодява племенничките си и сега на всяка цена иска да стане председател на Чипровския манастир, за да го ограби и картините да държи в палата си. Той не прави визитация на павликяните, казвайки, че това е невъзможно заради турците при положение, че епископът схизматик може да извършва визитация.

Не стига това, което извършва в България, ами сега сее раздор и в Трансилвания. Той често пише [в Рим], но едва ли пише истината. Нека да отиде там един комисар, който не се интересува от парите. [Деодато] изпрати свой викарий, Франческо Соимирович [в Рим], който иска да стане епископ. Но той е по-лош от останалите, защото не знае нито латински, нито румънски, само малко латински. Доказателствата, които взема със себе си, са от рода на тези, които поляците подписват със стотици срещу почерпка с вино. Джовани Десманич обаче е кротък човек. Той отлично знае италиански, румънски, латински, илирийски.

[Eminentissimi et reverendissimi Signori, Padroni mei Colendissimi.]

La conscientia me move di dare in notte alle Eminentie Vestre de certi inconvenienti che se fanno in questi paesi de certi prelati come del Monsignor Pietro Diodati arcivescovo di Soffia, come credo, che le Vostre Eminentie saranno meglio informate di certe persone che hanno da venire costi. Il detto arcivescovo adesso non attende di fare qualche frutto ma come puo far qualche spionaria di eser pagato perche non li basta quello che la Sacra Congregatione li da e quello che puo pigliar e spogliar li conventi, e poveri fratti come ancora adesso ha fatto che non li bastava di esser arcivescovo ma ha voluto pigliar il guardianato di Chiprouaz¹ accio meglio spoglia e che po[s]sa edificare li palatii alle sue etc. e che posa maritare le nepote alle spese di San Pietro, non c e periculo che vada in Pauliani² a visitare quelli poveri christiani, e trova le scuse che non puo per li Turchi andare, ma come il vescovo di scismatici puo, e ogni giorno pian piano andarano quelli che altri hanno³ convertito lui li ha da perdere perche non la piagie di lasciare palatii insieme con le imagine e che vada in Pauliani. Altro non li basta quello che fa in Bulgaria, ma ha cominciato di seminar le zizania in Transilvania. Lui scrive molte cose ma poce sono vere. Saria bene che venise un comesario il quale non fuse interesato del dinaro al hora vederia la Sacra Congregatione come lui fa. Ha mandato costi fra Francesco Soimiroiuch suo vicario per il vescovato. Sappiano Vestre Eminentie che lui sara peggio delli altri e poi e ignorante che non sa una parola Latina, e Italiano poco, e Valacho

¹ Францискански манастир в българския град Чипровци.

² Паулиански или павликянски еретици в България.

³ Добавена дума между редовете: ano.

niente. Li sotto scritti se fanno faccile, alli Polachi dui tre metrete de vino sottoscriverano cento lettere. C'e il padre Fra Giovanni Desmanich, che lui e homo di buona vita, sa bene Latino, Italiano, Ilirico, e Valache benissimo. E questo non dico per qualche pasiuone ma scarico la mia conscientia.¹ Mentre per fine humilmente baccio le sacre vesti delle Eminentie Vostre.

Di Caransebis, die 9. Februarii 1648.

Di Vostre Eminentie

humillissimo servitore

Fra Gabrielle Thomasy

viceprefetto delli missionari apostolici

[*Fol. 287v.*]

Alla Sacra Congregatione di Propaganda Fide.
Roma.

[*L.S.*]

[*Summarium*]

¹ Оттук се променя почеркът, буквите са по-изравнени, мастилото е по-бледо, но пак с ръката на Томази; след прекъсване той продължил писмото по-късно.

№ 54

**9 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец
обсервант, вицепрефект, до секретаря на Св. конгрегация Франческо
Инголи**

През тези дни авторът на писмото писал на Св. Конгрегация за пребиваващите в Трансилвания францисканци, след като ги посетил като визитатор. Те са откраднали 400 скудо, много злато и накити. Сега искат да изпратят един монах [в Рим], за да издейства промяна в [учредителното] бреве, защото не искат да бъдат реформирани. Искат обаче да съберат скъпоценностите. Да не се обръща внимание на този пратеник, за да не се подиграва с папското бреве. Чипровските [францисканци] разправят много неща за софийския архиепископ, шпионирал за пари. Той не се задоволява с полученото от Св. конгрегация, а строи палати, сгодява племенничките си, сега на всяка цена иска да стане предстоятел на Чипровския манастир, за да го ограби и да пренесе картините в резиденцията си. Той не ходи на визитация при павликяни, оправдавайки се, че не може да тръгне заради турците. Ако пише в Рим, едва ли ще пише истината. Нека пратят там комисар, който не се интересува от парите. Франческо Соимирович тръгва [за Рим], защото иска да стане епископ, но той не е за тази длъжност, защото не знае латински, не знае румънски, съвсем малко знае италиански, дори не може да напише собственото си име. Доказателствата, които той носи със себе си, са такива, които поляците – срещу почерпка с вино – са готови да подпишат със стотици. Джовани Десманич обаче е кротък човек, той знае румънски, отлично – латински, владее и илирийски език и съвестта му е чиста.

[Fol. 280/r.]

Illustrissimo et Reverendissimo Signore, Padrone mio Colendissimo.

Giorni passati scrisi¹ a Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima dandoli a sapere di quelli frati di Transilvania come se portano e come se hanno portati nella visita che io feci, non se trovo niente e doppo s'è trovato che li hano rubato 400 scudi e tanto oro, e tanti gioelli, basta sappi Vostra Signoria Illustrissima che loro adesso vogliono espedir un fratte di trattare costi di mutar il breve che non vogliono eser reformati,² ma vogliono congregar li thesori, come ancora quell decreto della Sacra Congregatione non la volsero accettare loro Monsignor illustrissimo sempre saranno contra Spirito Santo, come ancora hanno fatto che povero padre Fulgentio,³ ma Vostra Signoria Illustrissima quando vera questo fratte non li date audientia, ne manco conceda, che lui atendi di burlarse con li brevi apostolici e con li

¹ Ориг.: scrise.

² Босненските францисканци обсерванти, за разлика от обсервантите салваторианци и мариянци в Унгария, принадлежали към nereформирания клон на Францисканския орден, така че те са можели да притежават недвижим имот.

³ Фулгенцио де Йези.

decreti ma che stano in quello come santa mente di Nostro Signore¹ ha fatto e ha comandato.

Me spingie la conscientia a meter in carta a Vostra Signoria illustrissima di quello che se senti ogni giorno del monsignor arcivescovo di Soffia², come sara quanto prima Vostra Signoria Illustrissima informata di certi Chiprouatienses, che lui non attende al frutto ma com[m]ovó fare qualche spionaria di eser pagato. Arcivescovi atendano di multiplicare e lui atende di estirpare. Non li basta quello, che la Sacra Congregatione li dá di fabricare li palatii e maritare le nipote, ma adesso ha voluto per fas, per nefas di eser guardiano di Chiprouaz, guarda in che e divenuta la dignita arcivescovale, di eser guardiano accio meglio spoglia per poter tenere le imagine nell palatio come ha fatto e come li tiene³, non c e periculo che vada a visitare quelli poveri christiani di Pauliani⁴, ma dá scusa che non puo per li Turchi andare e cusi lui ha da perder quello chi altri hanno guadagniato e dico che tutti quelli scandali che se fano in quella custodia lui fa ogni cosa e so che lui scrive costi asai ma poche cose sono vere. Gia andase un commesario che non fuse interesato del dinaro e che esaminase fratti e seculari, al hora vederia Vostra Signoria Illustrissima e Sacra Congregatione che⁵ homo e lui, havemo inteso che vieni costi il padre Fra Francesco Soimirouich per circare [*Sic!*] il vescovato, ma veda bene Vostra Signoria Illustrissima che facci accio non si trova inganata, perche lui non e per questo offitio, e altro che lui non sa la lingua Valacha, Latina niente, Italiana poca, non sa sottoscriver il suo nome e guarda come se é portato in custodiato suo, che ha ruinato [*Fol. 280/v.*] quelli poveri conventi. Li sottoscrizioni che lui ha portato, se fano facilmente quatro cinque bucali⁶ de vino alli Polachi che sottoscriverano cento lettere come se ha portato col padre Giovanni Desmanich. Credo che lei sapera bene il detto padre Desmanich lui e homo de bona vita, e sa Valacha, le lingue, benissimo Lattino, Illirico e ha altre vertu, almeno li basta animo di conscendere il pulpito, e a lui n'é che dica una parola⁷ e sopra il tutto il padre Desmanich e de bona conscientia. Non la vogliu [*Sic!*] de piu tediare, lei me intende, mentre per fine humilmente li baccio le sacre vesti.

Di Caransebis die 9. Februarii 1648.

Di Vostra Signoria Illustrissima et reverendissima

humilissimo servitore

Fra Gabrielle Thomasy
viceprefetto delli missionari apostolici

¹ Папа Инокентий X.

² Петър Богдан Бакшов.

³ Ориг.: tenie.

⁴ Павликяни еретици в България.

⁵ Ориг.: chi.

⁶ Около двулитров съд за измерване на течности.

⁷ Няма никой, който да изрече лоша дума за него.

[Fol. 286/v.]

All'Illustrissimo et Reverendissimo Signore e Patrone mio Osservandissimo il
monsignore Francesco Ingoli segretario della Sacra Congregazione di Propaganda Fide.
Roma.

[L. S.]

[*Summarium*]

Nihil.

APF SOCG, Vol. 96, Fol. 280. Оригинал. Изцяло собственоръчно, с червен
восъчен печат, поктирт с хартия.

№ 55

**21 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец
обсервант, вице-префект, до кардиналите на Св. конгрегация Франческо Инголи**

Еретиците ги преследват. На 12 февруари пък ги обезпокоявали схизматиците, докато авторът на писмото обикалял селата, за да покръства хората и да проповядва. Когато обаче се върнал и искал да влезе в града [Караншебеш], еретиците го хванали и го вкарали в тъмница, твърдейки, че те заблудили реформираните християни и ги превърнали в паписти. Вярно е, че те покръствали някои ариани и много калвинисти, през последните дни мнозина са се разкаjali, както се вижда от [кръщелната] книга. След това извели авторът на писмото от тъмницата и го изправили пред бана, който искал да го уплаши с груби думи, но той не обърнал внимание на неговите закани. Пуснали го обратно в града и му забранили да обикаля селата. В случай на отсъствие на негов събрат, щели да загубят мисионерския дом, а също и душите на вярващите; сега католиците наброяват около три хиляди души. Ако Джовани Десманич пристигне тук, и него ще заловят, кой знае дали ще остане жив. Очаква отговор от Св. Конгрегация – да посещава ли [селата]?

Eminentissimi et Reverendissimi Signori Padroni Colendissimi.

Facio sapere alle Eminentie Vestre come semo travagliati di questi heretici, e particolarmente il giorno della Purificatione di scismatici¹, che vieni alli 12. di Februaro, mentre che il giorno di Natale e di Epifania son stato alle ville che sono in contoro baptizando e predicando a quelli poveri christiani. Son andato ancora quel giorno accio facesse qua[1]che frutto come per gratia del Signore havemo fatto ritornando e volendo intrare nella citta son stato preso delli heretici e me menorno in pregion dicendo che noi havemo convertito (o come dicano loro) che havemo inganato tanti christiani reformati, e li havemo fatto Papisti, ben vero che havemo baptizato certi Ariani², o vero Unitari, e tanti Caluinisti, li quali se chiamano christiani reformati³, giorni pasati essendose tanti convertiti come se trovava nel libro nostro che li havemo scritto. Loro di tanta invidia me presero come lo detto, cavandome poi della pregion, me mandorno alla presentia del bano⁴, il qualle con tante minacie e parole cative pensava di spaventarme, ma io poco me son curato delle sue minace, facendome poi ritornare nella citta prohibendomi che non andiamo piu per quelle ville e per questo adeso non ce posiamo andare a visitare quelli poveri chatolici, e si il mio cumpagnio⁵ non havese restato in casa, haveriamo perduto la residentia e queste povere anime, che sarano intorno 3000 di anime christiane se conclusa ancora contra il padre Giovanni Desmanich, si vera qui subito sara preso, e non so che cosa sara della sua vitta. Vostre Eminentie vedeno quello che havemo di fare, perche si non saremo adiutati non so come faremo [a]spet[t]o lo ordine delle Vostre Eminentie ho da uscire o non, di questo luogo, perche de una parte il timore e de altra il amore, che portiamo a queste povere anime redempte col sangue di Christo.

¹ Празникът Сретение Господне (Очищение на Богородица), Пурификацио Марие, е на 2 февруари, но поради разликата между Грегорианския календар, ползван от католиците, и Юлианския календар, ползван от православните, се празнува на 12 февруари.

² Старинно име на унитаристите.

³ Калвинисти.

⁴ Акош Барчаи (1610-1661) – от 1644 до 1658 г. е бан на Лугош и Караншебеш, след покоряването на този район от турците той е главен управител на окръг Хуняд; по време на похода на Дьорд Ракоци II в Полша е наместник на княза; през 1658-1661 г. е княз на Трансилвания. Отказва се от трона, после е убит.

⁵ Норберт Янош Яскаи – монах францисканец обсервант.

Adesso non potendo uscir fuori, per la elemosina, non so come viveremo, tutto il giorno semo travagliati. Quanto prima aspetto la risposta mentre humilmente baccio le sacre vesti.

Di Caransebis alli 21 di february 1648.

Di Vostra Signoria Eminentissima e Reverendissima

humilissimo servitore

Fra Gabrielle Thomasy
viceprefetto delli missionari.

[*Fol. 285/v.*]

Alla Sacra Congregatione della Propaganda Fide.
Roma.

[*L. S.*]

[*Summarium*]

APF SOCG, Vol. 96, Fol. 281, 285/v. Оригинал. Изцяло собственоръчно, с червен восъчен печат, покрит с хартия.

№ 56

**27 февруари 1648 г., Караншебеш. - Гавриил Томази, монах францисканец
обсервант, вицепрефект, до секретаря на Св. конгрегация Франческо
Инголи**

През изминалите дни бил подлаган на гонение от страна на еретиците, които го хвърлили в тъмница. Еретиците са се разбунтували срещу тях, мисионерите, забранили им да обхождат селата, да проповядват, да извършват тайнствата. Чакат отговор какво да правят. Еретиците виждали, че работата им е плодотворна, затова ги нападали. Джовани Десманич твърдял, че банът е против него и щом влязат в страната, еретиците веднага ще го хванат, но онова, което еретиците разправяли против Десманич, изцяло е лъжа. Тук банът е вицекарал. Забранили му дори да пише; хванал перото, изпълнен с голям страх, защото казват: „Вие за всичко осведомявате Антихриста, т.е. папата”.

Illustrissimo et Reverendissimo Signore, Padrone Colendissimo.

Scrivo alla Sacra Congregazione delli travagli che havemo patito questi pasati giorni dalli heretici, come son stato in pregon, e come mi hanno prohibito, che non ce andiamo piu in contorne ville, ne de predicare, ne administrare li santissimi sacramenti. Come Vostra Signoria Illustrissima sentira della lettera che scrivo alla Sacra Congregatione che totalmente se hano sublevati questi heretici contra di noi.

Per questo prego Vostra Signoria di atendere apresso Sacra Congregatione e darvi [Sic!]¹ la risposta, che cosa havemo da fare perche si ce lasciamo cuscì, andarano tante anime redente [Sic!]² col sangue di Christo [perse]. Io me poco curo della vitta mea, ma di queste povere anime et Monsignor Illustrissimo ogni giorno semo travagliati di questi heretici non per altro ma vedano che noi facciamo il frutto.

Prego Vostra Illustrissima Signoria che quanto prima vi dia la risposta, tanto lei quanto la Sacra Congregatione, e si sara costi il padre Giovanni Desmanich li dica che il bano³ e contra lui e si intrara in regno, subito sara pigliato delli heretici, perche molte cose hanno composto contra di lui, e ogni cosa e buscia,⁴ non per altra ma per la invidia che vi portano costoro e in questi paesi il bano e come vicere, vi hanno prohibito ancora di scrivere, dicano voi ogni cosa scrivete al Antichristo cioe al papa, per questo adesso con grandissima paura scrivo. Haveria di scriverli piu, ma ho paura mentre per fine spetto la risposta e li baccio humilmente le sacrate vesti.

Di Caransebis die 27 febraio 1648.

Di Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima
humilissimo servitor

Fra Gabrielle Thomasy
viceprefetto delli missionari apostolici

¹ Pro: darci.

² Pro: redempte.

³ Акош Барчай.

⁴ Bugia - в смисъл лъжа.

[*Fol. 284/v.*]

All'Illustrissimo et Reverendissimo Signor Padrone Colendissimo Monsignor
Francesco Ingoli segretario della Sacra Congregatione di Propaganda Fide. Roma.

[*L. S.*]

[*Summarium*]

Nihil.

[*Summarium*]

Risposta.

APF SOCG, Vol. 96, Fol. 282, 284/v. Оригинал, изцяло собственоръчно, с червен
восъчен печат, покрит с хартия.

№ 69

16 май 1650 г., Темешвар. – Петър Башевич, мирски свещеник, до кардиналите на Св. конгрегация

Преди 14 години е завършил Илирийския колеж, служил е на няколко места в България, сега е в Темешвар, обаче не като истински енорийски свещеник, а като наемник – положение, което трудно понася. Това място е на йезуитите, те са построили резиденцията. Обаче йезуитите не се появяват тук, живее в тяхната резиденция в пълна неизвестност, християните са в очакване. Преди година и половина е починал отец Сотич; авторът на писмото е бил него коадютор и оттогава той обслужва града и околните села. Нека да се уведоми генералът на йезуитите, или да изпрати нови отци, или да остави други да извършват това, двама отци биха били достатъчни. По случай Светената година иска да посети Рим. Ако йезуитите не дойдат, нека Светата конгрегация за разпространение на вярата да утвърди автора на писмото, а той ще намери свещеници за тук.

Eminentissimi et Reverendissimi Signori Padroni miei Colendissimi.¹

Sono già quattordici anni da che son uscito dal Collegio Illirico di Loreto², havendo servito in diversi luoghi per la Bulgaria in grande necessita d'ogni cosa et mai mi appresentai con lettera alcuna alla Sacra Congregatione per mostrarmi al manco d'esser del numero delli sacerdoti deputati dalla Sacra congregatione nel servitio della vigna del Signore. Adesso ritrovandomi nella Hungaria Inferiore nella citta di Temesuar al servitio della chiesa Temesuariense, non come proprio e libero parochio o capellano, ma come mercenario³, il che mi e difficile a sopportare, perche li padri Gesuiti occupano questo luogo, havendo fabricato e fondato nella citta la casa, e nelle ville et non vengono, stando io nella loro residenza al incerto, havendoli aspettato li christiani piu d'un anno e mezzo da che passo da questa vita il padre Pietro Soti, il quale mi haveva ritenuto seco per coadiure, et io sin adesso ho supplicato⁴ a tutti come meglio ho potuto, alla citta et alle ville, et non pottendo piu sopportare li loro lamenti, perche partendo dalla citta per visitar le ville, restano contristati li cittadini et partendo dalle ville restano mormorando gli habitanti delle ville. Pero si potra avisare il padre generale delli padri Gesuiti⁵, che o mandi delli detti padri o lassi ad altri, e se vole mantenere la citta e ville, a pena bastano due padri, non pottendo supplire uno per esser luoghi remoti un dal altro, et partendomi io di qua, come desidero di venir a Roma alla devotione per l'anno santo, non c'e che resti per governo spirituale delli christiani. Dato caso che li padri non venissero la Sacra Congregatione de Propaganda Fide potra confermarmi per servitio di questi christiani, et io procuraro di ritrovar qualche sacerdote per piu commodo delli christiani⁶.

¹ В долната част на листа: Ungheria inferiore, Temesuar, Molduaia.

² *Колегио илирико* в Лорето е учебно заведение за свещеници и мисионери с хърватски език.

³ В смисъл търговец.

⁴ Буквите са пропуснати.

⁵ Генерал на йезуитите през 1649-1651 г. е Франческо Пиколини.

⁶ Петър Башевич – българин, мирски свещеник; служител в темешварската мисия на йезуитите, възпитаник на Колегиум илирикум в Лорето. Той е чичо на енорийския свещеник Дажоком Хомодей.

Servo humilissimo

1650. li 16. di Maggio

Pietro Besceulich da Temesuar.

[*Fol. 197/v.*]

Signor cardinal Widman¹.

16 maggio 1650.

Alla Sacra Congregatione de Propaganda Fide.

Roma.

[*Summarium*]

9. Augusti 1650.

Secretarius² agat cum patre generali Societatis ut mittat ex patribus quid cum necessariis.

APF SOCG, Vol. 218, Fol. 186, 197/v. Оригинал, изцяло собственоръчно.

¹ Христофор Видман – от 1647 г. кардинал, член на Св. конгрегация (†1660).

² Дионизио Масари- секретар на Св. конгрегация (1649-1657).

№ 119

**1 ноември 1659 г., Липа. – Павел от Петокладенци, монах францисканец
обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация**

На 17 юни е получил от отце Гавриил Томази писмото от Св. конгрегация за разпространение на вярата, също и мисионерското пълномощие, както и назначение за ръководител на мисията, която обхваща Караншебеш, Крашовар и Липа. Не искал да управлява тази мисия. Районът е далеч от границата между Трансилвания и Турция, където набезите представляват ежедневие, където мъже, жени и деца биват отвлечени в робство. Не разполага със средства за пътни разноски, а на турска земя без пари не може да се пътува. Въпреки това се подчинил и след 27-дневно пътуване пристигнал в Липа. Тук обаче заварил следното: председателят на босненската францисканска провинция наредил в Липа да бъде отце Андреа [Стипанчич ди Алмиса], а на него не искал да даде разрешение. Викарият на босненския провинциален председател писал на отец Андреа да остане в Липа. Авторът на писмото моли кардиналите на Св. конгрегация да бъде осведомен кой е компетентен да издава заповеди на тези мисии – кардиналите на Св. конгрегация или гореспоменатите лица. Преди тръгването си за Липа взел на заем 40 скудо от племенника на починалия софийски епископ Илия Маринов – господин Паоло Перин. Част от тази сума е похарчил за купуване на кон, с който пътувал и с който ще извърши визитацията. Вземането на кон под наем струвало двойно повече. Молбата му е да се изплати дългът чрез софийския архиепископ.

Сега в Караншебеш е мисионер брат Ангелоди Тарнаво; в Крашовар е брат Лука ди Нови; в Липа е брат Бернардино ди Пиомбо; в Острово и в околността е брат Джорджио д'Имота.

Eminentissimi et Reverendissimi Signori, Patroni mihi Colendissimi.¹

Alli 17. di giugno prossimo passato per le mani del reverendo padre fra Gabriele Thomasii ho ricevuto un piego delle lettere, dentro lo quale vi erano la letera del Eminenze Vostre, la facoltà et il decreto della prefettura di Caransebesc, Carasceuo, et Lippouo, ed altri luogi circumvicini, la qual carica io non volevo acetare, uno essendo io di fiaca et di debil completione, pensavo che non potrò viaggiare et adempira per apunto il dессiderio del Eminenze Vostra. Altro per la distanzza del paiese, essendo questa prefettura alli confini di Transilvania et di Turchia, dove ogni giono si fanno le scaramucie², et hora d'una parte, hora del altra si menano via li huomini, le donne, et li fanciuli per esser schiavi. Il terzzo poi non havendo la spesa, senza la quale per la Turchia non si puo caminare, come l'Eminenze vostre meglio sanno, ma per far l'obediencia alla Santa Chiesa, conforme le mia santa regola commanda, et ancora per adempire la volontf et il santo dессiderio del Eminenze Vostre, ho abbracciato questo peso, et me sono messo in viaggio, et in compito³ di 27 giorni (non potendo

¹ В горната част на листа е бележката на Св. конгрегация: 26 Martii 1660.

² Схватки, набези.

³ Преписано е от думата „doppo”.

caminare solo senza la compagnia) arrivai a Lippouo nella prima mia jurisdictione, dove trovai che il ministro provinciale di Bosna Argentina¹ ha dato l'obediencia² al padre fra Andrea³, che risieda in Lippouo, perciò a me non vol dar l'obediencia, oltre di questo il padre vicario generale⁴ del sopranominato provinciale scrive al padre frat'Andrea di Omisca⁵ ex ordine episcopi Belgradiensis⁶ ac sui provincialis che non si deve muovere dia Lippouo insino altro ordine loro, come Vostre Eminenze Vedrano nelle loro lettere, le quali ho fatto ricopiare ad verbum, Idio sa nec addendo, nec minuendo, essendo scritte nel carattere Illirico⁷, et le mando all'Eminenze Vostre, acciò vedino cosasi contiene in esse.

Eminenze vostre dicono che si è scritto alli loro prelati che li levano o richiamino alla provincia, et io vedo tutto si fa al contrario, frat' Andrea dice io cederei il luogo, ma non voglio, poichè li miei superiori mi comandano a rissiedere costi, tampoco⁸ né cognosco altri superiori per adesso, nisi episcopum Belgradiensem et ministrum provincialem Bosnae Argentinae.

Eminentissimi Signori, io sono certo che l'Eminenze Vostre sono stabili nelle cose loro, però vorrei sapere chi è maggiore, chi ha il dominio sopra le missioni nostre? l'Eminenza Vostre? o li prelati prenominati? se l'Eminenze Vostre // [Fol. 119/v.] hanno jus? quare illi mittunt falcem in messem alienam? sei poi li sopradetti prelati hanno jus? ad quid discomodar la mia persona, leverla dalla custodia, et mandarla in queste patire? ma come ho detto di sopra che l'Eminenza vostre sempre sono state stabili ed fermi nelle cosse loro, cossi ancor credo sarranno adesso con scriver alli sopradetti prelati et risponder a queste lettere che io le mando incluse.

Di più significo al Eminenze Vostre, che per far l'obediencia alla Santa Chiesa prima che partisse verso Lippouo, pigliar ad prestito da signor Paolo Perin da Chiprouaz, nepote di quondam frat'Elia Marini, vescovo di Soffia⁹, quaranta scudi con farli prima la ricevuta di satisfarli quanto prima, et con una parte pigliai un cavallo, il quale m'ha servito sino qui, et mi servirà ancora per far tutta la visita, et il restante del denaro mi serve per la spesa occorrente, mentre pigliandosi li cavalli alla vittura si spenderebbe doppio, però suplico l'Eminenze Vostre si degnino di satisfare a quel huomo, poichè si spendino al servizio della Sacra Congregatione, et io essendo frate minore, et dimorando sotto l'obediencia del mio superiore, in questa occorenza non potevo in altra maniera trovar li quatrini se non con questo mezo, però spero che l'Eminenze Vostre con la solita pietà et bontà loro mi provederanno di satisfare la spesa occorsa, et trovandosi costi il monsignor arcivescovo di Soffia, potranno consegniare questi quatrini al detto, acciè lui quando tornerà al paiese, satisfacia al creditore, pigliando però a dietro la ricevuta. Potranno ancora consegniarli la mia provisione, et quella delli missionari di questa missione, non havendo io per adesso in Roma altro protettore a chi potessi raccomandar il mio negotio.

Li missionari sono questi pur adesso: in Caransebisc frat'Angelo di Tarnouo, in Carasceuo fra Luka di Novi, in Lippouo fra Bernardino di Piombo, a Ferichias, a Ostrouo et altri vilagi intorno fra Georgio d'Immota. Del restante poi, quando finirò la visita, al hora

¹ Франческо Ограмич да Пожега.

² Паспортът на францисканците е заповед от предстоятеля за пътуване.

³ Андреа Стипанчич ди Алмиса.

⁴ Пиетро Николит ди Пошега, викарий на босненския предстоятел.

⁵ Споменатият брат Андреа Стипанчич ди Алмиса.

⁶ Матео Бенлич.

⁷ Кирилица.

⁸ Добавена дума над реда.

⁹ Илия Маринов от Чипровци – монах францисканец обсервант, от 1624 г. е софийски епископ.

havranno la relatione pur a punto d'ogni cosa, et dove bisognerà missionario procurare, et per non esser proliſso, faccio fine et prostrato per terra baccio le sacrate porpore del'Eminenze vostre con pregarli da Sua Divina Maestà ogni // [Fol. 120] colmo di felicità et progresso spirituale nelle chiesa di Iddio.

Lippouo li 1. di Novembre 1659.

Del'Eminentissime et Reverendissime Signorie Vostre

humillissimo servitore

Fra Paolo di Cinquefonti prefetto
delle missioni di Caransebisc, Carasceuo et Lippouo.

[Fol.120/v.]

26. Martii 1660.

Transilvania. Hungaria. Sussidii.

Il Cardinale Costaguti¹

[Summarium]

37. 5. 24.²

(SC approbavit)³

Mandatur subsidium pro fratribus et pro equo et riatico juxta consilium archiepiscopi Sophiensis, quod Sacra Congregatio probavit, et scribatur serio provinciali circa le capesità [Sic!] de Frat'Andrea Almissa.

APF SOCG, Vol. 6, Fol. 119. Оригинал, изцяло собственоръчно.

¹ Кардинал Винченцо Костагути – през 1643 г. папа Урбан VIII го прави кардинал, член на Св. конгрегация (†1660).

² Задраскано: 37. I. 24.

³ Задраскано.

№ 160

[1716 г., б.м.], Лудовико да Рагуза, монах францисканец обсервант, до кардиналите на Св. конгрегация

Тръгнал за Филипопол през Сърбия, подчинявайки се на декрета, издаден през 1703 г. от Св. конгрегация. Там заварил християни без свещеник, които босненските францисканци успявали да посещават един или два пъти годишно. После се отправил към Константинопол, където викарият на патриарха му разрешил да служи сред вярващите; за същото съдействал ферман от великия везир, използвайки обстоятелството, че сънародниците му дубровничаните, се радват на голяма почит и свобода в Османската империя; след това се върнал в Сърбия.

В Темешвар възобновил разрушена църква, в село Рекаш изградил друга, откупил няколко роби, мнозина възвърнал към католическата вяра. През 1711 г. възвърнал към католическата вяра племенника на филипополския архиепископ Джакомо Йошич, който станал вероотстъпник сред турците. Пак през 1711 г. влашкият войвода разрушил католическите храмове, с изключение на църквата в Кампо Лунго [Къмполунг], и изгонил българските католици; едва 40 семейства останали в околността на Темешвар; за тях се грижел авторът на писмото. Разпространила се чумата, босненските францисканци починали от болестта и тогава той се грижгел за паството [в Темешвар].

По време на чумата немците, чиито език авторът на писмото владее, го поканили за сто форинта годишна заплата и прехрана, но той отказал да напусне паството си в Темешвар. За десетгодишната му дейност е засвидетелствана от документи.

Eminentissimi e Reverendissimi Signori.

Fra Ludovico di Ragusa sacerdote de minori osservanti umilissimo servo e oratore dell'Eminenze Vostre riverentemente loro espone come per ossequiosa ubbidienza alli comandi di questa Sagra Congregatione di Propaganda e con suo decreto dell'anno 1703 si partí per Filipopoli e passando per la Seruia trovó li poveri cristiani ivi abitanti privi di pastore che loro amministrasse li santi sacramenti, e gl'elementi della cristiana dottrina, per non potere colá portarsi li padri Bosnesi, che una o due volte l'anno e con dispendio notabile d'essi cristiani¹ onde alla comparsa dell'oratore raccomandandosi molto perché loro prestasse la sua assisenza, gli dederò lettera per Constantinopoli, dove era inviato per altri affari, al vicario patriarcale di quel tempo², accioché loro provedesse di sacerdoti curati, per le loro anime, e questi appunto vi destinó l'oratore con l'auttoritá conveniente il quale volentieri intrapresa questa santa opera per poter esercitarla con sicurezza procuró ed ottenne dal Gran Vizir³ de Turchi il fermano⁴ di sua permissione con quali recapiti ritornato l'oratore alla Seruia, attese con la maggior diligenza al servizio di Dio in beneficio di quelle anime, prosperamente per il favore e libertá che gode la nazione Ragusea dell'oratore nel Dominio

¹ Глаголът е пропуснат.

² По това време носител на почетната титла „константинополски латински патриарх“ е префектът на папската палата – кардинал пико делла Мирандола; викарият обаче е свещеник, обикновено монах, живеещ в Истанбул.

³ По това време в Османската империя великите везири често се сменяли. Най-вероятно става дума за Дамад Хасан паша, изпълняващ тази длъжност от 17 ноември 1703 г. до 28 септември 1704 г.

⁴ Ферман – писмена заповед, указ.

Ottomano. In tempo dunque della sua dimora oltre la continua assistenza a que' fedeli ebbe anche l'oratore varie occasioni di cooperare al servizio di Santa Chiesa, fra le quali fu il [Fol. 394/v.] risarcimento d'una chiesa cadente in Temisuar, l'erezione d'un'altra nell vilaggio di Rikasc con pie limosine. Recuperó una schiava con diversi altri schiavi cristiani. Ridusse di nuovo alla cattolica fede alcuni rinegati, e desertori, il tutto con spese non poche aiutato di Dio e da benefattori.

Fra questi fu recuperato alla fede gia rinegata fra Turchi dell'anno 1711 Don Giacomo Joscich nipote dell'arcivescovo di Filippopoli, che poi dall'oratore fu applicato all'assistenza de poveri cristiani dove era il maggior bisogno. Nell'anno medesimo avendo il vescovo di Valachia¹ unito con quel principe² rovinato le chiese cattoliche che erano in quelle parti (fuori di quella di Campo Longo³) e discacciati li cattolici Bulgari, si ridussero quaranta di quelle famiglie nel bannato di Temisuar, ai quali pure assiste l'oratore pontualmente.

Nel tempo di peste essendo rimasti morti li padri Bosnesi che assistevano a cristiani nei luoghi circonvicini pur l'oratore sottentró alla fatica di quel'assistenza. Anzi ricercato in tempo di peste dalli Tedeschi, de quali possiede la lingua, di voler assister loro, collo stipendio di cento annui fiorini, tavola e messa libera, non istimó bene accettare il partito, benché vantaggioso, per non abbandonare le povere anime de cristiani che vivevano fra i Turchi in Temisuar e suoi contorni. Il che tutto notifica l'oratore comprovato con attestati già pronti ed autentici, non per alcun fine di gloria umana, ma solamente per renderne intese il zelo santo dell'Eminenze Vostre a gloria di Dio e loro consolazione, si come ancora comparisce l'oratore umilmente e volontariamente a loro piedi, per [Fol. 395] dar minuto conto d'ogni sua operazione e giustificarsi pienamente da qualsivoglia sinistra informazione che fosse sopravvenuta in detrimento di sua condotta in tutto lo spazio degl'accenati dieci anni di suo servizio. Non essendo cosa nuova per chi procura il bene dell'anime a gloria di Cristo Signor nostro e della sua chiesa che abbia da provare avversarie le porte dell'abbisso. Perció attenderá l'oratore tutto rassegnato le prudenti deliberazioni dell'alto sapere dell'Eminenze Vostre. Quas Deus etc.

[Fol. 395/v.]

Ungaria

All'Eminentissimi e Reverendissimi signori cardinali della Propaganda

per

Fra Lodovico di Ragusa.⁴

[Summarium]

die 10. Martii 1716.

Relata et redeat in suam provinciam arbitrio superioris.

Signavit Archiepiscopus Athenarum secretarius⁵

9.

APF SOCG, Vol. 603 (1716), Fol. 394-395/v. Оригинал, изцяло собственоръчно.

¹ Данаил – православен архиепископ (не е епископ) в Търговище.

² Константин Брънковчану е влашки войвода през 1688-1714 г.

³ Къмпулунг, на италиански Кампо Лунго – град във Влашко.

⁴ И това е собственоръчно.

⁵ Силвио да Кавалиери – секретар на Св. конгрегацията за разпространение на вярата.

№ 161

9 август 1716 г., Трнава [Над Сомбат], Христо Пейкич, български мисионер, каноник в Печ, до секретаря на Св. конгрегация

Утре се връща в Печ. В академичната печатница в Трнава е депозирал за отпечатване [ръкопис на своя книга], която написал срещу турците и тяхната секта. Книгата е посветена на императора; разчита на нейното скорошно отпечатване. Надява се, че с помощта на императора книгата, преведена на турски, с турски [арабски] букви, ще бъде отпечатана в печатницата на Св. конгрегация за разпространение на вярата. Колкото се може по-скоро ще изпрати екземпляр за библиотеката на Св. конгрегация. Във Венеция отпечатал на свои разноски труд на славянски език, със славянски букви [кирилица] – за схизмата на гърците. Наредил във Венеция да изпратят до библиотеката на Св. конгрегация един добре подвързан екземпляр от тази книга. Изператорската армия успешно напредва срещу турците.

Illustrissimo e Reverendissimo Signore, Signore Padrone Colendissimo.

Sono alcune settimane sono partito da Cinquechiese per assister qui alle congregazioni e conferenze li sono tenute per il sussidio contro il Turco. Ieri gratia a Dio le conferenze sono terminate, e di mani parto di qui per Cinque chiese. Qui nella stamparia academica¹ ho lasciato un libro² da me composto per istamparlo contro li Turchi e la loro abominevole setta. Spero in brieve sara stampato, appresso cercaro la gratia dell'imperatore a cui dedicato ho il libro, perche il medesimo sia translato³ in carattere e linguaggio Turcho⁴, indi sará fosse trasmesso a Roma per esser nella stamparia⁵ della Propaganda dato alle stampe. Prima di cio mi sforzaro di mandar alla libreria del Collegio un esemplare conforme il mio obbligo. Come ho ordinato ancora a Venetia (dove a spese mie, ho fatto stampare un libretto in lingua e carateri Schiavoni⁶ dello schisma de Greci) che si invii a Roma un esemplare ben legato, e si riponga nella libreria del Collegio, di cui sono figlio ed alunno indegno. Qui avanza l'esercito cesareo e quello de Turchi sono in pochissima distanza fra di se, piaccia a Dio le cose cristiane vadino bene altrimenti saria gran guai alle cose cattoliche in questo regno. Con che bacciando la sacra veste e dimandando la benedittione paderna mi soscrivo.

Tyrnauia 9 agosto 1716.

¹ Университетската печатница.

² През 1725 г. във Венеция Христо Пейкич е издал своя труд „Speculum veritatis inter orientalem et occidentalem Ecclesias refulgus in quo separations Ecclesiae Graecae a Latina brevis habetur recensio”. [Venetiis, 1725].

³ Ориг.: translato.

⁴ На турски език и с арабски букви.

⁵ В известната многоезична печатница на Св. конгрегация.

⁶ На сърбохърватски език, на кирилица.

Di Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima

devotissimo et obligatissimo servitore e capellano

Christophoro Peichich
missionario apostolico
e canonico della catedrale di Cinque chiese

[*Fol. 204/v.*]

[*L.S.*]

All'Illustrissimo e Reverendissimo Signor Signor Padrone Colendissimo monsignor
secretario della Sacra Congregatione di Propaganda Fide
Vienna, Venetia per Roma
Vngaria
9. Agosto 1716.

APF SC, Vol. 4 (1716), Fol. 203. Оригинал, изцяло собственоръчно.